

B I B L I O T H E C A
S C R I P T O R V M G R A E C O R V M E T R O M A N O R V M
T E V B N E R I A N A

P. PAPINIVS STATIVS
THEBAIS

EDIDIT

ALFRED KLOTZ

EDITIONEM CORRECTIOREM CVRAVIT

THOMAS C. KLINNERT

EDITIO STEREOTYPA
EDITIONIS SECVNDAE (MCMLXXIII)

MONACHII ET LIPSIAE
IN AEDIBVS K. G. SAUR MMI

**ADMONEBVNTVR, QVI HVNC LIBRVM LEGENT,
VT ADDENDA CONSVLANT
LATERCVLO □ IN MARGINE APPICTO**

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Statius, Publius Papinius:
Thebais / ed. Alfred Klotz. Ed. corr. curavit Thomas C. Klinnert. -
Nachdr. der 2. Aufl., Leipzig, Teubner, 1973. -
Monachii ; Lipsiae : Saur, 2001
(Bibliotheca Teubneriana)

ISBN 3-598-70178-0

© 2001 by K. G. Saur Verlag GmbH, München und Leipzig
Printed in Germany

Alle Rechte vorbehalten. All rights Strictly Reserved.

Jede Art der Vervielfältigung ohne Erlaubnis des Verlags ist unzulässig.

Gesamtherstellung: Strauss Offsetdruck GmbH, Mörlenbach

D · M

OTTONIS · RIBBECK

EDITORIS PRAEFATIO

Silvas atque Achilleidem postquam paucis ante annis recensuimus, restabat munus multo difficilius atque amplius Thebaidis edendae. nam in Silvis uno codice contentum esse licuit, in Achilleide paucis. at longe aliter res se habet in Thebaide. quae cum inde a decimo saeculo usque ad quintum decimum saepissime transcripta sit, plurimi eius operis codices aetatem tulerunt. ex his qui mihi innotuerunt quibusque usus textum constitui, primo capite describam. dein cum in duas abierint stirpes ($\mathbf{P}$ et ω) codices Thebaidis, de codicum altera stirpe ω agam, tertio capite quae ratio intercedat inter hanc stirpem et Puteaneum quaerendum erit. in calce praefationis nomina eorum, qui in apparatu critico commemorabuntur, et quo quisque loco sua protulerit, indicabo.

CAPVT PRIMVM

Stati Thebaidis codices describuntur.

permagno ex numero codicum quibus Stati Thebais tradita est, recentioribus abiectis — non enim utilitatis quicquam inde redundat¹⁾ — hos adhibere potui ad textum constituendum, qui aut ipsi mihi praesto fuerunt aut ex aliorum conlatione innotuerunt:

1) cf. quae ego disputavi, ubi de Barthianis codicibus egi: Rhein. Mus. 59 (1904) p. 383 sq. codicibus ibi enumeratis Dresdenses duos (cf. Manitius, Rhein. Mus. 59, 1904, p. 588 sq.) addidi Herm. 40 (1905) p. 353. accedunt libri Genavensis 96, quem anno 1905 inspexi, et Medicei Plut. 38, 4. 38, 5. 38, 7 Flor. bibl. aedit. 197, quos sequente anno examinavi, praeterea Escorialensis III f 2, cuius lectiones non nullas benignissime mihi enotavit Ricardus Laqueur, cum vere anni 1907 in Hispania versaretur.

I. codices Britannici

v.p.W **W** fragmentum Worcesteriense s. IX, quod invenit
 584 Henricus Schenkl, cf. Wien. Stud. 8 (1887) p. 166—168.
 alicuius libri unus quaternio tegumento codicis Q⁸ 8 biblio-
 thecae cathedralis Worcesteriensis agglutinatus est, ita ut
 ultima pagina legi nequeat. cum vèro singulis paginis ver-
 sus scripti sint viceni quini, servati sunt Theb. 2, 70—441,
 e quibus Schenkelius 2, 70—285 contulit.

D multo maioris pretii est codex Collegii S. Johannis
 apud Cantabrigienses D IV (**D**). qui liber postquam
 paucissimae ex eo lectiones Iortini merito in vulgus editae
 sunt, ab H. W. Garrod in lucem protractus et collatus est
 anno 1902, cf. quae ille vir doctus de hoc libro exposuit
 Class. Rev. 18 (1904) p. 38—42. codex saeculo X scriptus
 olim ad prioriam Dovoriam pertinuit, id quod et testatur
 titulus: *lib(er) monachorum de Dovorya* et firmat vetus eius
 bibliothecae catalogus nunc Oxonii in Bodleiana servatus.
 singulis paginis binae columnae exaratae sunt, scriptura fa-
 cili ad legendum, nisi quod in altera potissimum Thebaidis
 parte multa madore corrupta sunt. continentur autem in
 libro, sicut titulo indicatur, haec: *Statii Thebaid. Lib. XII. |*
Glossae super Priscianum. | Commentar. in Lib. Sophist. Elen-
chorum. Inter Thebaidem et Glossas super Priscianum una
 columna et dimidia ex Ausonii idylliis vicesimum scriptum
 est, sed legi fere nequit. in margine vero Thebaidi scholia
 spisse adscripta sunt, diversa maximam partem, sicuti Garro-
 dius monet, a commentario qui fertur Lactantii. quamobrem
 ei qui scholia Statiana vere edet, liber utique est adhiben-
 dus. sed in ipso versuum contextu saepissime duplex extat
 lectio, ab ipso librario exarata. apparet igitur iam in
 exemplari varias lectiones suprascriptas fuisse. ex quibus
 lectionibus alterae plerumque cum Puteaneo (**P**), alterae cum
 vulgata (ω) consentiunt.

Garrodus postquam de hoc codice l. l. disputavit selec-
 tasque lectiones proposuit, in editione sua eodem usus est.
 unde ego mea prompsi.

ab eodem viro docto alter quoque liber minime sper- **N**
 nendus anno 1904 inventus est¹⁾: Cheltoniensis (**N**), qui
 saeculo X vel XI scriptus, nunc Cheltoniae in bibliotheca
 Phillippsiana adservatur. qui liber cum folia decem prima et
 ultimum perierit, adhibetur inde a Theb. 2, 66 usque
 ad 12, 760. quod detrimentum novis foliis insertis saeculo
 XV Italus quidam resarcire conatus est²⁾, cuius nomen in
 subscriptione libri videtur exstare, ubi haec:

LIBER REVEN^{MI} DNI DNI D
 CARDINALIS PRAESTANTISSIMI
 CIARPELLONE VVLGARITER NVNCVPATVS
 NICOLAVS FVLGINAS DOC. ARTIVM

proxima pagina leguntur haec: *Iulius Caesar Valencinus bi-*
bliothecarius | obiit anno 1652 |. Michel Angelus Zaccaria
Romanus bibliothecarius fecit anno ||| | Gubernantibus Illma
D. D. francisco de Fabius Virgilio Cincio Andrea Muto et
Ludovico Casalio. unde non dubito quin a doctioribus fata
libri enucleari possint.

codex ipse admodum neglegenter conscriptus est, adeo ut
 vel versuum partes sedem inter se mutaverint: 4, 170 *pars*
arte reperta. 4, 171 pars anguibz aspera vivis aut quod
 exstat, plane contra loci sententiam dictum sit: cf. 4, 785
certamina N pro *certantia*. 5, 217 *indigno solvit sua brachia*
collo N pro *indigno non solvit brachia collo*. multis etiam
 locis synonymis substitutis genuina lectio expulsa est: 4, 724
portare N pro *vectare*. 2, 401 *vallibus N* pro *montibus*. cui
 negligentiae occurrit corrector qui haud raro genuina revo-
 cavit, ita ut plerumque errores radendo deleret, nec tamen
 correctoris desunt interpolationes aut coniecturae, velut 2,
 235 *parentes* suprascriptis *-tem Adrastum*, vel 2, 279 ubi
 pro *draconum N*¹ scripserat *draconem* corrector *dracona* re-
 stitui voluit. similiter verum obruit 4, 833 (825): *quam tu*
*non P: quam (qua K) tum non ω: qua non N*¹, quam la-

1) cf. *Class. Rev.* 1. l. p. 301.

2) unde codicem illo tempore in Italia fuisse manifestum est.

cunam sine auctoritate ac sensu explevit N² *quam ne non*. tamen, cum Garrodius utrum unum an plures correctores liber perpressus sit, non indicet et multis locis quid librarii ipsius sit, quid correctoris, non distinguat, eius partes accuratius definiri nequeunt. mihi vero praeter notas in Garrodi editione propositas collatio praesto non est.

v. p. r
584 eiusdem aetatis atque Cheltoniensis est codex Regius Musei Britannici 15 CX, qui fuit olim monasterii Roffensis (r). quo libro primus Ricardus Bentley ad Statium recensendum usus est, qui collationem cum quattuor aliorum lectionibus ad marginem editionis suae Gevartianae adposuit. quod exemplar nunc exstat in Museo Britannico, unde notas Benteleianas in Ottonis Mülleri usum quondam descripsit Polonus quidam Henricus de Michalowski. praeter has schedas collationem ipsius codicis adhibere licuit, quam de sex prioribus Thebaidis libris Godofredus Kinkel confecit. eadem Müller in editione sua usus est. ex posterioribus autem libris quaedam E. M. Thompson Londiniensis in Kohlmanni usum enotavit.

praeter ipsum librum haud pauca corrector quidam adscripsit, quem usum esse libro quodam affinitate cum vulgatis posterioris aetatis exemplaribus coniuncto indicavi Rhein. Mus. 59 (1904) p. 383 sq.

II. codices Gallici

P Gallorum codicum non solum, sed omnium praestantissimus est Puteaneus qui dicitur, Bibliothecae Nationalis Parisinae codicum latinorum 8051 (P), quo de libro accurate disputavi in praefatione Achilleidis.¹⁾ hunc codicem postquam Lindenbrogius hic illic adhibuit cui vocatur Regius alter, ne Amarius quidem ac Lemairius diligenter de eo rettulerunt.²⁾ unde factum est, ut quanti esset momenti ad genuina Stati verba restituenda, ante Ottonem Müller per-

1) Stati Achilleis 1902 p. V sq.

2) P. Papinii Statii quae exstant opera omnia. Parisiis 1825 sq.

spiceret nemo. post hunc autem Philippus Kohlmann per totam Thebaidem Puteaneum adscivit, sed ut fit, cum ceteris meliorem esse cognosceret, caeca eum adulatione persecutus est, adeo ut plus semel contra versus leges peccare non dubitaret, dummodo Puteanei lectionem amplecteretur.

contulerat codicem accuratissime in Mülleri usum Paulus Meyer. cuius collatione Müller in editione sua sex librorum Thebaidis usus est. mihi vero tota collatio Meyeri praesto est. dein Kohlmannus ipse quoque totam Thebaidem contulit. sed cum haud paucis locis diversa atque Meyer retulerit de codice, locos singulos examinaverunt Wilkinsius et Plater, unde non nullis locis certiora et veriora quam apud Kohlmannum in editionibus Anglorum extiterunt. tamen rem penitus resarcire, ut par erat, noluerunt. itaque gaudeo, quod mihi contigit, ut anno 1901 codicem benignissime Monachium transmissum in Bibliotheca Regia diligenter excuterem. cum vero fere semper mea collatio cum Meyeriana conspiraret, et ubi differunt, uter sit errori obnoxius, facile perspiciatur, iam quantum penes homines est, accuratam me Puteanei libri notitiam spero proposuisse.

codicem, qui saeculo IX exeunte aut X ineunte scriptus esse videtur, ad bibliothecam monasterii Corbeiensis pertinuisse demonstravit Otto Müller.¹⁾ nam subscribitur in calce libri:

*lib(er) s<ancti Petri>
co<rbei>*

ubi quae uncis fractis circumscripti, erasa sunt — nempe ut furtum celaretur —, sed certo cognita. neque quicquam obstat, quominus codicem Corbeiae etiam scriptum esse arbitremur. idem vir doctus ineptias librariorum praeterea additas transcripsit. sex enim subscripti sunt Thebaide finita versus. primus est hic:

Scriptor sum talis demonstrat litera qualis.

deinde adiectum est primum ex Distichis Catonis²⁾:

1) *Electa Statiana*. progr. Berolini 1882 p. 12.

2) Otto Müller, *Wochenschr. für Philologie* 20 (1903), p. 195.

*Si deus <est animus> nobis <ut> carmina dicunt
Hic tibi praecipue sit pura mente colendus.*

sequitur:

Non fuit ista domus pro nominis¹⁾ facta duobus.

hos versus paulo post ipsum librum confectum scriptos esse Müller sibi persuasit. mihi vero recentioris originis visi sunt, cui sententiae videtur favere versus primus Leoninus in bisyllabum. constat autem versus neque ab ipso librario neque ab aequali correctore esse scriptos. infra eos postea primus versus bis repetitus est.

textus binis columnis versuum ferme XLI scriptus est sine scholiis. ac ne interpretationes quidem nisi rarae eaeque multo post adscriptae inveniuntur. sed praeter librarium ipsum (P¹) eiusdem aetatis corrector (P^c) non pauca emendavit, quae librarius aut propter exemplaris eius, unde ipsius textus descenderat, defectum aut negligentia omiserat aut peccaverat. tamen multa emendanda reliquit. quae autem ratio intercedat inter P¹ et P^c, infra exponemus.

ab aequalibus illis correcturis diligenter secernenda sunt ea quae saeculo XII et XIII ab aliis mutata sunt, quos ego signo P^r comprehendo. neque enim singulis sua distribuere operae pretium est, propterea quod nihil boni attulerunt, sive de suo poetae succurrere conati sunt, sive recentiore quodam codice usi sunt.²⁾ cum autem apud ceteros editores quid aequali correctori, quid recentioribus debeatur, non satis accurate separatum sit, variae auctoritatis variaeque originis lectiones uno nomine significantur. quae res quanti sit in ipsis poetae verbis constituendis momenti, uno exemplo, sed eo luculentissimo docebo. Theb. 11, 490 enim in vulgatae libris (ω) sic exit:

dum Cadmus arat dum victa cadit Sphinx.

1) nonnis legendum suspicatus est Müller. cui coniectura haud scio an praestet *dominis*. certe verum a librario esse transcriptum, non compositum in propatulo est.

2) nonnullis locis hoc certum est, e. g. Theb. 2, 37 sq.

contra in editionibus post Queekianam omnibus recepta est haec lectio:

dum Cadmus arat, dum semina surgunt,

quam dicunt Puteanei auctoritate firmari, adeo ut Fridericus Vollmer alteram suspectae fidei esse contenderit.¹⁾ quae opinio quam falsa sit, egregie perspicitur, ubi quid in Puteaneo scriptum sit, diligentius observaveris. ipse enim librarius **P¹** mancum versum sic scripsit:

dum Cadmus arat, dum victa cadit.

itaque in eo codice pervetusto, unde Puteaneus originem traxit, exitum versus non lectum esse apparet, id quod haud raro factum esse comprobavi.²⁾ sequitur Puteaneum quoque favere ei lectioni, quae in ceteris codicibus extat. contra ea quae nunc in editionibus regnat:

dum Cadmus arat, dum semina surgunt,

soli recentiori codicis Puteanei correctori debetur. carbonem igitur pro thesauro obtulerunt. neque enim quicquam offensionis inest in ea quam probavimus lectione. quod vero Sphingem ante Lai mortem, quae v. 461 significatur, non apte commemorari quis crediderit, plane nihili est. non enim ordinem rerum Statius nec hic nec alibi diligenter observavit. in ipso contextu versus Theb. 3, 467—526 (inde a fol. 12^v, 1) et 2, 454—464 nec a librario nec a correctore **P^c** scripti sunt, sed ab alio quodam aequali, contra Theb. 4, 308—343 **P¹** omiserat spatio relicto, quod explevit **P^f**. itaque hoc loco cum triginta sex versus in exemplari defecisse senserit librarius, folium periisse apparet aut in ipso aut in exemplaris exemplari. quam ob rem in codice Iuliani — nam hoc utique verisimilius est — singulis paginis duodevicensos versus exaratos fuisse concludimus. sed de altero supplemento Theb. 3, 467 sq. cave quicquam collegeris. neque enim propter exemplar alius hic librarius successit.

1) P. Papinii Statii Silvarum libri 1898 p. 560.

2) Achilleis 1902 p. VII sq.

v.p. **S** ex eodem monasterio unde Puteaneus, prodiit codex
 583 **Sangermanensis (S)**, Bibliothecae Nationalis Parisinae
 inter codices latinos numero 13046 notatus. cuius codicis
 qui saeculo X scriptus est, paginam Chatelainius arte photo-
 typica effingendam curavit.¹⁾ Kohlmanni merito codex in-
 notuit, qui ex eo in apparatu critico quaedam adnotavit.
 tamen Garrodus non merito eum invehitur, quod de **S** pau-
 cis tantum locis rettulerit. nam ubi nihil enotatum est, in
 universum **S** cum vulgata congruere ex Kohlmanni ratione
 concludendum est. cum vero neuter editor ubique accurate
 codicis lectiones videatur proposuisse, bene accidit, quod
 Alexander Souter in censura editionis Garrodianae certiora
 promulgavit.²⁾ qui utinam collationem diligenter factam quam
 videtur possidere, viros doctos ne celet. suum enim codex **S**
 habet pretium vel eo quod cum Puteaneo ipso patriae com-
 munitate coniunctus est: fuit enim et hic codex S. Petri
 Corbeiensis, sicut Souter monuit. nam Kohlmannus id ex
 ipso codice testari non operae pretium esse duxit. item Souter
 notas **S**² ab aequali correctore confectas esse docuit. conti-
 net autem codex foliis 117 Thebaidem cum scholiis, sicut
 Kohlmannus testatur.³⁾ idem eum nec in initio nec in fine
 integrum esse dicit, sed quantum desideretur, non adnotat.
Q iam de codice Parisino Biblioth. Nation. lat. 10317
 (suppl. 1670), Echternacensis quondam monasterii⁴⁾ (**Q**)

1) Paléographie des classiques latins II. p. 161.

2) Classical Quarterly 1 (1907) p. 80 sq. quae disputatio cum
 auctoris benignitate mihi transmissa sit, rogo ut haec appa-
 ratui critico addantur — nam textus ipse Stati nostri iam pre-
 lum exercebat —: 4, 413 *limine S²N* 4, 460 *frondes PS²N*
 4, 704 *omnes etiam S¹ natatos S²S* 4, 809 *primo S²NCf*

^{† cui}

5, 113 *quod S²* 5, 395 *t fulmine sscr. S²* 5, 668 *vittae SBMC*
 6, 851 *Curva S²DN¹* (quid **S**¹ scripserit, incertum) 6, 409 *ful-*
mina S²CQf 6, 427 *solito S¹* (non *solito*, ut vulgo referunt):
solito P: insolito ω 7, 158 *iaculatum S²NCμ²ν* 8, 457 *heros*
S¹ω: hemon S²P. unde apparet correctorem codicem adsci-
 visse simillimum libris **N** et **C**.

3) Thebais 1884 p. IX.

4) Sandys, History of classical scholarship. 1903 p. 618.

postquam Kohlmannus eo in Achilleide recensenda usus est, quaedam, sed parum utilia Carolus Wotke exposuit¹⁾, qui primum tantum librum contulerat. ego quoque codicem, Monachium mihi missum in edenda Achilleide adhibui eumque descripsi in praefatione eius editionis p. XXIV. qua occasione etiam Thebaidem excussi exeunte anno 1900 et ineunte 1901. usus est eodem Garrodus ex collatione Plateri amici.

liber qui praeter Thebaidem etiam Achilleidem complectitur, a quattuor librariis saeculo X exaratus est — singulis sua distribui l. l. — praeter supplementa quaedam multo post, certe non ante saeculum XIII addita. quorum ambitu demonstratur in exemplari codicis tricenos versus singulis paginis extitisse, in Achilleide tricenos binos. quibus supplementis addenda esse Theb. 12, 236—295 et 12, 716—775²⁾ recte monuit Garrodus. quibus de supplementis, quae ex libro infimae notae petita sunt, ego codicem Q non laudavi, ne diversa coniungerentur. itaque quod codex ipse tricenos fere versus in singulis paginis exhibet, ad exemplar accommodatum est. poetae nomen in primis tribus subscriptionibus legitur hac forma: PAPINII · STACH · THEBAIDOS · LIB · I EXPLICIT et sim. nisi quod in tertia subscriptione PAMPINII scriptum est et in alterius SVRSVLI agnomen a recentiore manu insertum. in reliquis autem libris nude exstat: EXPLICIT · LIBER · QVARTVS. ac ne tota quidem Thebaide confecta subscriptio addita est, sed subsequitur Achilleidis titulus: STACH · PAMPINII · SVRSVLI · LIBER | PRIMVS ACHILLEIDOS INCIPIT. subscriptio nec primi nec alterius libri exstat. itaque cum in Achilleidis titulo falsum agnomen legatur, quo Thebaidis librarius abstinuit, non ex eodem fonte utrumque opus manasse consentaneum est, praesertim cum initio libri scriptum sit: *Continet Statium poetam secundum XII libros eius.*

librarius haud raro quae perperam scripserat, ipse emendavit. praeterea is qui lacunas illas explevit, etiam in

1) Eranos Vindobonensis 1893 p. 211 sq.

2) non 774 sicut Garrodus praef. p. IX. scripsit, nam ante 12, 774 legitur 12, 775.

reliquo codice grassatus est, cuius operae exempla quaedam ex Achilleide proposui Achilleis p. XXVI. unde apparet correctorem Q² usum esse libro quidem aliquo, sed multo deteriore. nam praeter ampla illa supplementa versus addidit hic illic singulos a Q¹ omissos, velut 1, 399. 6, 73. 6, 445. 9, 53. 9, 637—645. 10, 349. raro nugatus est, velut ad 7, 259 suae fabricae versum adscripsit: *Et bellator abas nolebat mandere fabas.*

v.p. *Turon.* de lectionibus codicis Turonensis saeculo X scripti,
584 quantum ad primum Thebaidis librum pertinet, Carolus Wotke rettulit collatione usus a Lebègue viro docto Parisino facta.¹⁾ qui binis columnis paginas conscriptas esse monuit a librario parum docto, qui verba saepissime perperam distinxit, syllabas omisit, ita ut haud raro monstra, non vocabula extent. de fatis autem libri egit Leopoldus Delisle²⁾: codex furto abreptus e bibliotheca Sti. Martini Turonensis, postea ad Bibliothecam Nationalem Parisinam pervenit, ubi inter codices latinos recens acquisitos signatus est numero 1627, nobis est *Turon.* dolendum est sane de hoc codice primum tantum librum innotuisse, sed cum Roffensis libri maxime affinis accuratorem notitiam haberemus, collatione quamvis aegre careri posse nobis visum est.

Gallicis libris adnecto

Helveticum

- b codicem Bernensem 156 saeculi XI (b), quem anno 1901 Monachii in Academia contuli.³⁾ liber formae oblongae a duobus librariis scriptus est, quorum alter fol. 1^r—59^v (i. Theb. 1, 1—8, 299) confecit, alter reliqua. singulas paginas initio complent versus quinquageni, qui numerus sub finem usque ad septuagenos quinos accrescit. fuit quondam

1) l. l. p. 211 sq.

2) Notices et Extraits de manuscrits de la bibliothèque nationale 31 I (1884) p. 157.

3) codicis lectiones de sex prioribus Thebaidis libris ex auctoritate Godofredi Kinkel etiam in appendice editionis Mülleri-anae adnotatae sunt.

codex Petri Danielis, cuius nomen in calce primae paginae invenitur: *Petri Danielis Aurel. 1564.*¹⁾ unde vero ille librum acceperit, ex nota perspicitur quae fol. 1^v et 2^r summa margine scripta est: *hunc librum contulit bardus Monachus Patri Benedicto. quem si quis subripuerit anathema sit.* quibus ex verbis cognoscitur codicem quondam pertinuisse ad bibliothecam cuiusdam monasterii Benedictinorum prope Aurelianos siti, unde codices Danielis plerosque subreptos esse constat.

librarius ipse (b¹) magis religiose quam prudenter transtulit exemplar, ita ut ex. gr. cum Theb. 8, 378 *nigroque* scriberet, et primariam exemplaris lectionem et correcturam conservaret. nam hanc eius imaginem fuisse consentaneum est: *rigroque*. plerumque autem cum de vera lectione dubitaret, spatium vacuum reliquit. quas lacunas corrector quidam (b²) explevit, codice adhibito, fortasse ipso exemplari — nam versus omissos haud semel recte supplevit, ex. gr. Theb. 5, 405. 5, 467. 6, 102 al. —, tamen saepe supplementa temere addidit, cf.

Theb. 4, 230 *animis* om. b¹ in lac.: *viris* add. b²

5, 59 *Nulla deae sedes movet et caelestia quondam* om. b¹ pro quo versu b² addidit:

Indignata dea est, movet et celestia quondam.

6, 196 *tenuia* om. b¹: *pueri* add. b²

6, 212 *mulciber* om. b¹: *iam rogus* add. b²

6, 358 *phlegramque* om. b¹: *phlegraeaeque castra* add. b²

6, 657 *cervas* om. b¹: *dammis* add. b²

7, 149 *non certa* om. b¹: *non mitra* add. b²

8, 197 *tene|don cirrhamque* om. b¹: *-don delphosque* add. b². unde apparet correctorem satis quidem doctum fuisse, sed nimis indulsisse arbitrio.

1) idem adscripsit ad Theb. 2, 36 *Desunt quatuor versus* (nempe 2, 37—40); Theb. 6, 502 *Increpitans eschetonque* supra scriptis numeris 2 1 transponenda verba indicavit. voluit igitur legi: *Ascheton increpitansque*. denique in ultima Achilleidis pagina iterum legitur *Petri Danielis Aurel. 1564.* ab eodem additus est versus post Ach. 2, 166 *Aura silet puppis currens ad littora venit.*

bis ampliores in codice **b** extant lacunae nec a librario significatae nec a correctore, unde eas in exemplari extitisse manifestum est. desiderantur enim Theb. 8, 556—687 et 9, 464—559. atque hoc loco cum 96 versus deficiant, apparet aut duo folia versuum 24 aut unum versuum 48 perisse. sed alter locus, ubi 132 versus desunt, ad eandem rationem redigi non potest. nam duo folia versuum 33 exciderunt. itaque alteram lacunam altius ascendere necessario statuimus. sed quamvis alio loco lacunam 132 versuum etiam in codicibus **QK** invenerimus, tamen cautius erit nihil pro certo adfirmare, praesertim cum **b** artius quam ad **QK** se ad codices **B** et **r** applicet, id quod infra demonstrabimus. ac ne hoc quidem quod in **b** sicut in **PQK** Achilleis post Thebaidem invenitur — nam plerumque Thebais sola traditur — quicquam nobis utilitatis adfert. nam cum in **b** lacuna illa communis codicum **QKC**¹⁾ non exstet post Ach. 1, 528, ab his codicibus **b** separatur. accedit quod sicut in **Q**, ita in **b** Achilleidem non ex eodem exemplari transcriptam esse conicio, unde Thebais sumpta est. nil dico quod in codicibus maxime cum **b** cognatis **B** et **r** Achilleis non legitur: ex ipsa Thebaidis subscriptione (fol. 88^r) recte concludere mihi videor, aliam esse originem Thebaidis, aliam Achilleidis. nec enim aliter expedio, quod ultimi Thebaidis libri subscriptio PAPINII · SVRSVLI · THEBAIDOS · DVO · DECIM(us) | FELICITER · EXPLICIT · AMHN variis coloribus deleta est, ita ut rubro colore adderetur Achilleidis titulus: INCIPIT · LIB(er) · STACII · ACHILLEIDOS. nota etiam in Achilleide nomen adulteratum non legi neque in titulo, quem exscripsi neque in subscriptione, ubi EXPLICIT **b**¹ scripsit, *Stacius Achilleidos* addidit **b**². contra in Thebaide libris 1. 2. 3. 5. 7. 12 nomen subscribitur PAPINII · STATII · SURSULI, post libros 4. 6. 9. 10. 11 nude legitur EXPLICIT · LIBER · III · (et sim.), in una octavi libri subscriptione nomen STATII solum apparet.

denique occasione oblata utor, ut errorem a me quon-

1) cf. Achilleis p. XXX sq.

dam commissum corrigam. nam quod contendi¹⁾ Bernensem diversum esse ab eo Danielis codice, cuius lectiones in editione sua Lindenbrogius protulit, falsum est. consentiunt enim Danielis liber ab illo laudatus et Bernensis fere omnibus locis atque etiam eis quibus nugas suas corrector b² inculcavit e. g. 4, 230. 6, 196. 7, 149. ego quondam motus sum eis potissimum locis quibus Lindenbrogii liber Danielianus et Bernensis discrepant. sunt autem si manifestos Lindenbrogii errores omittimus, plus minus triginta loci. ex quibus gravissimum est, quod ille in omnibus suis libris Theb. 12, 177 desiderari contendit.²⁾ id quod omnes viri docti etiam ad Danielis codicem rettulerunt, tamen ubi a Lindenbrogio undecim locis lectiones Puteanei ei attribui perspexeris, etiam de reliquis quin maximam partem error editoris subsit, vix dubitabis. ex quibus nonnullas ad librum Petavii referre licet, quo Lindenbrogius in editione usus est, praesertim 1, 673 *lachrymas*, nam b *extemplo* exhibet.

III. codices Germanici

Germanicorum codicum vetustissimus fuit is cuius unus **A** quinio Lipsiae in Bibliotheca Reipublicae adservatur (Rep. I 12^a, nobis **A**). fragmentum quo continentur Theb. 4, 352—753 contuli Lipsiae autumnus anni 1903. scriptus erat ipse codex saeculo X scholiisque satis amplis instructus. tamen hunc librum periisse non tanto opere dolendum est, propterea quod eius fragmento collato ostenditur, quanta diligentia quantaque cura de exemplari suo transcriptus sit saeculo XI

codex Bambergensis N IV 11 (**B**), qui foliis 93 Theb. **B** baidem cum scholiis largiter adscriptis continet. quo libro primus Otto Müller usus est in sex prioribus libris edendis. dein Kohlmannus in his libris Müllero fretus ad sex posteri-

1) Rhein. Mus. 59 (1904) p. 384 adn. 1.

2) quod omnes codices suos hunc versum non agnoscere dicit, ita potest explicari, ut eum non codice b ipso, sed excerptis a Daniele factis usum esse statuamus.

ores libros codicem ipse contulit. cuius collatio cum minus accurate aut facta sit aut adhibita, gaudeo quod mihi Mülleriana suppetit etiam ad posteriores libros.

atque in titulo operis scriptum est: INEP · (sic) LIB · I · STATI · PAPINII · SVRSVLI · THEBAIDOS, contra in subscriptione primi libri verum nomen apparet: P. PAPINI · STATI · THEBAIDOS · LIB · I · EXPLICIT, itidemque in reliquis libris constanter. itaque concludere licet adulteratum nomen postea in hanc quoque familiam esse inlatum. cui opinioni favet quod post primi libri titulum illa vita poetae legitur medio aevo confecta, unde falsum nomen inrepsisse veri simile est. versus scripti sunt singulis paginis triceni quini, qui numerus paulatim usque ad quadragenos quinos ascendit. uno folio post sexagesimum tertium exciso perierunt Theb. 7, 296—383. inde a Theb. 7, 461 usque ad 7, 700 quadrageni versus singulis paginis exarati sunt, quem numerum ad exemplaris similitudinem a librario servatum existimaverim. nam ibi in calce unius cuiusque paginae singuli versus erasi sunt eidemque initio sequentis pallidiore quidem atramento, ab ipso tamen librario additi. cuius rei rationem non expedio, nisi ab illo loco exemplaris paginae diligenter expressae sunt.¹⁾ quod exemplar etiamsi numeri quadrare videantur, non eum esse codicem cuius superest fragmentum Lipsiense infra demonstrabimus. sed cur non statim a fronte libri **B** exemplar secutus est? opinor quod vita Stati adiecta ordo ab initio turbatus erat.

in ea quoque re Müller praecipua dignus est laude, quod non solum quid nunc in codice legatur, diligentissime enotavit, sed etiam correctoribus singulis sua attribuit. nam praeter eum librarium qui textum conscripsit, duorum minimum notae facile secernuntur: eius qui scholia addidit **B**² et recentissimi cuiusdam correctoris **B**³. hic post saeculum XIII multa emendavit, multa restituit, quae antiquitate pessum-

1) eodem videtur pertinere quod fol. 43 Theb. 5, 140—219 i. octoginta versus non ab ipso librario, sed ab eo qui scholia adnotavit, scripti sunt.

data erant vel madore. tamen cum partim de suo, partim de libro admodum recenti¹⁾ doctrinam prompserit, raro eius emendationibus uti possumus. e. g. 12, 576 quo loco pro nomine *sinin* a **B**¹ omissa *sinonem* **B**² addidit, qua lectione consentit cum **L**¹ **Cb** μ , corrector ille **B**³ *busirim* substituit, coniectura plane futtili. alia res est de **B**². nam quamquam permulta iam ab ipso librario correctae sunt, tamen quaedam **B**² emendavit, qui quin codice quodam usus sit, sed non eo solo unde **B**¹ sua hausit, non est dubium. nam 3, 553 vocem *hoc* a **B**¹ omissam supplevit, quam non negligentia librarii **B**¹ excidisse consensu codicis **b** probatur. 8, 742 *arcadii* **B**¹ scripsit. cum idem in **Q**¹ legatur, manifestum est, hoc in exemplari codicis **B** fuisse. itaque quod **B**² correxit *atrei* (sic **P** ω **\Sigma**) aliunde petitum videtur.

Bambergensi et aetate et pretio suppar est codex Lip-**L** siensis Bibl. Reip. I 12 qui ipse quoque Stati Thebaidem continet solam foliis 141, versibus 32 ad 34 in singulis paginis scriptis. praeter textum scholia quoque praebet satis ampla. significatur littera **L**.²⁾ qui liber postquam antea a Lenzio inspectus est, qui Statium editurus erat³⁾, diu neglectus iacuit.⁴⁾ quod non merito factum esse ostendi in Hermae vol. 40 (1905) p. 349 sq. nam codicem una cum fragmento Lipsiensi anno 1903 Lipsiae contuli.

exaratus est codex a tribus librariis, e quibus primus fol. 1^v—39^v (i. vitam Stati medio aevo confectam, Theb. 1, 1—3, 639) conscripsit, alter fol. 40^r—73^v (i. Theb. 3, 640—7, 154), tertius reliqua. discernuntur autem librarii maxime diversis compendiis adhibitis. nam ipsae litterae non multum differunt. titulus exstat fol. 1^r *Statij Thebais*. nomen poetae solum post alterum librum indicatur: *Papinii statii thebaidos*

1) hoc eo potissimum probatur quod versus insiticios 2, 37—40 adscripti, qui versus nisi in recentissimis codicibus non leguntur.

2) codex unde in bibliothecam Lipsiensem inlatus sit nescitur.

3) cf. Statius ed. G. Queck II (1854) p. IV et IX..

4) hoc maxime propter errorem Quecki factum videtur, qui altero loco codicem saeculo XVI pro XI adscripsit.

lib(er) III incip(it) arg(umentum). post reliquos libros nihil legitur nisi ARGUMENTVM · LIBRI · III · vel EXPLICIT · LIBER · VIII vel INCIPIT LIBER · VIII sim. cum igitur in plena subscriptione minusculis librarius uteretur litteris, eum ipsum capitales exosum titulos librorum contraxisse apparet. quid, quod ne in calce quidem totius operis nomen auctoris invenitur? sed multo post recentiore manu post ultimum versum repetitum adscripta sunt haec:

Explicit
finito libro ~~scribitur~~ur vacca magistro

qui versus quater repetitus est. sed haec quoque praeter aliqua vestigia deleta sunt.

litterae initiales singulorum versuum plerumque, ut moris est, rubro colore pictae sunt, in quibusdam vero partibus altera rubro colore a rubricatore, altera atramento fusco eodem quo scholia exaratae sunt. idem cui scholia debentur, multa correxit (L^{σ}). quaeritur autem utrum eodem usus sit in corrigendo exemplari, ex quo ipse librarius textum petivit, an alio quodam codice arcessito notas et correcturas addiderit. ac mihi quidem pro explorato est, eum non modo sua ex eodem exemplari non petisse, sed ne legisse quidem librarii L^1 exemplar. nam in eo codice unde sua prompsit corrector L^{σ} , versus illos qui in uno Lipsiensi leguntur post Theb. 4, 713, omnino non extitisse demonstravi.¹⁾ dein saepissime diversas lectiones L^{σ} adnotavit, quas ex aliquo codice fluxisse manifestum est; velut Theb. 1, 295 *se adtollat* scripsit librarius, quae lectio in codicibus haud paucis exstat, *ad-* delevit corrector, ut fieret *se tollat*, quod ne ipsum quidem codicum auctoritate destitutum est. similiter res se habet 1, 319 ubi *luce* L^1 scripsit, *laude* suprascripsit L^{σ} , quae lectio est codicum M^1Q^3 . 2, 367 L^1 falso scripsit *Nec*, tamen hoc non proprio Marte excogitavit, id quod consensu codicum Mf evincitur, L^{σ} adnotavit quod in ceteris exstat, in his codicibus correctura revocatum *Fit*. 4, 227 ge-

1) *Hermes* 40 (1905) p. 350.

nuinam lectionem *et oloriferi* quam L^1 praebet, corrector psumpserat addito *-que*, sed hoc ex codice aliquo manasse ostenditur consensu codicum $DMfg\mu v$. 5, 462 *lemnus clamatur* est lectio L^1 , *celebratur* supra addidit L^σ , neutrum non aliis codicibus traditur. similiter 10, 218 *Solus eo atque adeo venit ille* L^1 , *Solus eo solus venit ille* L^σ . mira autem res est 8, 614 ubi *Nutat* recte L^1 exaravit, idem totidem litteris L^σ supra scripsit, unde apparet in libro a correctore adhibito aliam fuisse in ipso contextu lectionem — aut *Mutat* (sic P) aut id quod veri similis est *Nutrit* (sic $gr^1\mu v$) —, *Nutat* autem supra additum ut variam lectionem. plane eadem ratione explicandus est locus 4, 786 (779) ubi *ponitque* L^1 , *tponit* L^σ , quasi aliud librarius scripsisset. quibus exemplis luculentissime demonstratur, quantopere codicibus inter se collatis et lectionibus permixtis familiae coniunctae sint vel turbatae. idem apparet aliis quoque locis, quibus explicationes correctoris non respondent lectionibus ipsius codicis. velut 3, 280 ubi librarius scripsit:

Arma tibi sed scopulos et aena precando eqs.

quae lectio eo minus ipsius negligentiae attribui potest, quod eadem lacuna Puteaneus quoque laborat, eadem in quibusdam codicibus temere expleta est, cum *sed quid scopulos* scriptum sit in $MfC\mu v$: contra glossator L^σ , qui *eclipsis* supra adnotavit, procul dubio in suo codice legit

Arma tibi, tu — sed scopulos et aena precando eqs.

quae est reliquorum codicum scriptura. prorsus similis est res 2, 187, ubi *Tu poteris thebane queri* L^1 scripsit cum $MCQ^1 K^2 v^2$, sed L^σ cum *fratre melior* interpretatus sit, non dubium est, quin explicet lectionem *Tu potior* eqs., quae in plerisque libris invenitur. etiam 8, 48 a librario *Accedam et* haud temere exaratum esse consensu codicis C probatur, tamen correctorem qui *Mercurius* suprascript, non hoc, verum *Arcadan et* (sic ω) sibi interpretandum putasse elucet. nec minus dissentiant L^1 et L^σ 9, 499 ubi L^1 *dimissa* scripsit pro *demissa* facili errore, sed quo consentit cum Puteaneo, veram lectionem L^σ explicat voce *deorsum*. eun-

dem negligentius vel parum prudenter munere suo functum esse cognoscitur eis quoque locis, ubi inepta litterarum vestigia adscripsit, quibus verba non explicantur, sed obscuriora fiunt, e. g. 3, 287 ad vocem *virgo* adnotavit *crimione*, debebat (*h*)*ermione*. quae cum ita sint, pro duplici codice nobis sunt L^1 et $L^σ$. ille vero codex quo $L^σ$ usus est, maxime affinis fuit codicibus $μν$ et Mf . quod paucis probo exemplis:

- 4, 179 *mesene* $L^σMfCrμ$: *messene* $L^1Pω$
 4, 227 *et oloriferique* $L^σMfμνDg$: *et oloriferi* L^1al .
 5, 498 *Arripit* $L^σMμν$: *Abripit* $L^1Pω$
 7, 59 *Pone* $L^σM^1e$ corr.: *P(a)ene* L^1PM^1 ante corr. $ω$
 7, 535 *flebilis ora* $L^σQ^1DNMfμν$: *flebilia* $L^1Pω$
 9, 811 *vultum* $L^σMfrν$: *vultu* $L^1Pω$
 10, 293 *optat* $L^σfν$: *optet* $L^1Pω$
 10, 897 *queruntur* $L^σQ^1bMfμν^1)$: *quierant* PB :
 -runt Q^2
 12, 168 *notatae* $L^σMf$: *notati* $L^1D^cN^1B^2$ mg. $ω$: *gelati*
 $PB^1QD^1N^2$.

post correctorem $L^σ$, quem librario aequalem fuisse manifestum est, alii (nobis L^2) hic illic quaedam, non multa vel correxerunt vel adnotaverunt, velut is qui 4, 131 *terunt*
 ^{*fruges*}
 corrigi voluit et 4, 400 *truces* glossas nonnullas Germanicas addidit, quas hic compono:

- 4, 153 ^{*alingon*}
 ^{*mesulon*}
 amenta
 4, 262 *sordere*
 ^{*knouffon* *krohhoda*²⁾}
 4, 266 *nodis intrugat*
 ^{*bogenhuot*}
 4, 269 *corytos*.

unde codicem in Germania adservatum esse probatur. ibidem eum scriptum esse concludimus litteris *v* et *f* haud raro permutatis. quae permutatio adeo a linguis quae dicuntur

1) idem ex *querunt* N .

2) aut sic aut *-ola* ex *-oca* correctum.

Romanicis abhorret, ut Poggio constet ludibrio fuisse monachos Germanos, qui mälum vetitum a mälö fetido parum distinguarent. exempla autem ex L pono haec: 1, 491

^f*Devixus* L^o. 2, 389 ^{nif}*mavestat* L^o. 3, 692 ^{† facem}*vocem* L^o. 3, 436

^{e vulo}*¶ulso* (f) L^o. 4, 345 *mavortia* ex *mafortia* L¹. 4, 709 *phariis*

ex *variis* L^o. 4, 746 *pulferis* L^o. 5, 228 *finxerat* ex *vinxerat* L^o (cf. 5, 269). 7, 348 *Cefisi* ex *Cevisi* L¹. 9, 848 *fidit* L^o. 11, 761 *favet* ex *vavet* L¹. item ad originem Germanicam pertinet scriptura *cater-vam*.

ex ipso autem contextu de exemplaribus codicis Lipsiensis quaedam licet concludere. nam Theb. 2, 112—138 omissi sunt media pagina, sed folio inserto suppleti ab ipso librario adscriptis in folii capite nota *ñ* (i. hic) et eo loco quo referendi sunt *ð* (deest vel desunt). quod cum oculorum errore explicari nequeat, redire codicem apparet ad aliquem librum, in quo viceni seni versus singulis paginis extabant. sed id non ad ipsum exemplar pertinere his locis mihi videor assequi: Theb. 10, 923 et 11, 91. nam illud quoque memorabile est, quod post 10, 923 iterum leguntur 10, 902 et 10, 895 — atque hoc quo dixi ordine — suis locis inter contextum omissi, sed aut ab ipso librario (10, 895) aut a correctore (10, 902) margini adscripti. quod sic expedit: in exemplari cum versus 10, 923 paginae ultimo versu esset scriptus, adiecti erant in calce paginae versus omissi 10, 902 et 10, 895. unde in eadem pagina versus minimum a 10, 894 ad 923 i. plus tricenos extitisse certum est. similiter peccatum est in libro undecimo, ubi post 11, 91 iterum exstant 11, 56—58 media in pagina ipsius Lipsiensis. deleti sunt autem ab ipso librario, antequam initiales adderentur. quae res sic videtur explicanda, ut statuamus in exemplari versus 11, 56 et 11, 91 paginarum se excipientium primos fuisse. quod si verum est, in codice unde L transcriptus est, singulis paginis XXXV fere versus erant scripti. denique adnoto neumis notatos esse versus 12, 336—341, quasdam voces etiam 12, 327 et 330 et 331.

f codex Monacensis 6396 (inter Frisingenses 196, unde significatur littera **f**) foliis centum triginta sex versuum tricenum ternum, qui numerus sub finem ad tricenos novenos augetur, saeculo XI scriptus Thebaidem continet solam cum scholiis, ita tamen ut exitus libri duodecimi a versu 657 desideretur ac ne subscriptio quidem inveniatur post 12, 656. qui versus cum ultimus extet in fine paginae ultimae, qua quaternio septimus decimus finitur, veri certe simile est ipsum Frisingensem olim damnum tulisse. exaratus est ab uno librario, nisi quod inde a medio versu 2, 678 usque ad 3, 115 alter eius vices subiit, sed post 3, 115 prior munus denuo suscepit. indigenam autem esse codicem patet litteris **f** et **v** permutatis, qua de permutatione modo diximus, cf. e. g. 12, 16 *fulvum* ex *vulvum* **f**¹, similiter 9, 727 *vulva* pro eo quod in reliquis extat *fulva* scriptum est. cf. etiam scriptura *enze* pro *ense* 4, 631.

nomen poetae, cum plerique libri subscriptione careant, praeter secundi initium et finem et sexti finem non legitur ac ne his quidem plene scriptum est:

S. P. S. LIBER SECUNDUS INCIPIT

S. PAPINII · SURSULI · LIB · II · EXPLIC

UL. I. S. P. S. THEBAIDOS

quae nomina cum in exemplari pleniora extitisse verisimile sit, Sursuli cognomen poetae non a librario **f** est attributum.

correctores complures nactus est codex. sed cum pleraque ipse librarius diligenter emendavisset, pauca relictas erant correctori **f**², qui scholia videtur addidisse. corrector vero **f**² adhibueritne praeter exemplar alium codicem, non diiudico. contra recentior quidam corrector **f**^r multa correxit, pleraque tamen ad suum arbitrium immutavit.

codicem postquam a Lenzio collatum Queckius adhibuit¹⁾ et hic illic Robertus Unger adscivit in Coniectaneis Statianis²⁾, in sex prioribus libris eo usus est Otto Müller, sed contulerat totum. quae collatio mihi praesto est. sed ipse

1) edit. p. III.

2) P. Papinii Statii ecloga ultima ed. R. Unger 1868 p. 155 sq.

iam antequam ea ad me pervenit, codicem contuleram Monachii anno 1901.

de Cassellano codice CLXIV scripto anno 1010 docte C et diligenter disputavit Carolus Fridericus Weber¹⁾, cuius ex libello haec repeto: constat codex quaternionibus viginti, in calce numeris I—XX signatis, nisi quod in undecimo fasci tria tantum folia compacta sunt; accedit post quaternionem ultimum ternio, qui numero caret. sunt igitur folia 162 versuum tricenum. amplectitur codex Thebaidem integram. praeter titulum in fronte libri rubro colore pictum PVB·PAPINY STATY THEBAIDOS LIBRI·XII singulis libris praescribitur vel subscribitur nude *incipit* (vel *explicit*) *liber II* etc., sed post tertii libri argumentum exstat *Incipit liber IIIus Statii Thebaidos*, post prologum, i. e. post 1, 45 interpositum est: *Explicit · prologus · papii Pampinii Statii Thebaidos incipit liber primus*, ante 1, 21 vero: *incipit liber Imus Statii Pampinii sursuli. Thebaydos*. in fine operis subscriptio non exstat. apparet igitur falsum Sursuli cognomen initio tantum penetrasse. litterae initiales invicem vel minio vel atramento effectae sunt.

de origine et fatis codicis edocemur epigrammate quodam in extremo libro scripto:

Bis quingenteno Bis trino Bis quoque bino

Nascentis XPI Thebais scripta fuisti.

Aribo donavit, Vbi Hasungae Claustra locavit.

unde scriptum esse codicem anno p. Chr. n. 1010 perspicitur instinctu Aribonis cuiusdam, qui monasterium Hasungense condidit librumque eiusdem bibliothecae dono dedit. eum Aribonem, Henrici II. imperatoris cognatum inde ab anno 1021 usque ad mortem — obiit autem diem supremum anno 1031 — archiepiscopum Moguntinum fuisse adnotavit Weber, qui de institutione illius monasterii docte disseruit. ex bibliotheca Hasungensi, cum anno 1528 monasterium sublatum est, codex in bibliothecam publicam Cassellanam pervenit.

1) commentatio de codice Statii Cassellano. progr. Marburgi 1863. ibidem imago codicis proposita est.

praeter ipsum textum scholia adscripta sunt ad Theb. 1, 696—2, 93 ab ipso librario. igitur ex duobus foliis exemplaris scholia videntur esse transcripta, in ceteris ommissa. quod si recte conicio, in exemplari singulis paginis versus triceni terni extiterunt. textus ipse a tribus librariis confectus est, qui laudabili diligentia potius quam prudentia munere suo functi sunt. certe interpolationibus nemo ex eis indulsit. itaque pauca restabant emendanda correctori, qui altero codice adhibito quaedam adnotavit, e. g. 1, 12 *arcus* recte librarius scripserat, corrector effecit *arcum*, quae est lectio codicum DLb μ v Turon. 1, 74 *parentem* cum plerisque codicibus, *carentem* corrector C², item PL μ . 1, 144 *fulva* C² ex *fulva* correxit, *fulva* exstat in libris M¹fL μ v. 1, 223 *pelagus* C¹ exaraverat consentiente in errore Puteaneo, *pelago* correxit C² quod exstat in ω ¹). 1, 281 ex *miseresc* C² effecit *miserere*²) quod legitur in D. 1, 365 *Miratur ex-tus* C²; hoc in PBMD exstat, illud in ω . 2, 418 *gerens* C²: *gerens* P ω : *geris* DN. 7, 134 *plausit* C¹P ω : *et pressit* suprascr. C²M^a. itaque duplicem nobis codicem Cassellanus quoque repraesentat, alterum prima manu, alterum manu correctoris. huius autem codex, id quod in apparatu critico magis etiam perspicuum est, quam paucis propositis exemplis, affinis erat libris cum D tum M. cum vero non satis multae exstent lectiones C², eius codicis admodum obscura est imago.

glossas raras praeter illum correctorem ab aliis quoque additas esse monet Weber l. l. p. 20. idem collationem ut videtur accuratissimam in illo programme proposuit.

K codice Gudiano 54 (K) usus est Queckius, deinde Kohlmannus in Achilleide edenda. idem eum ad Thebaidem recensendam adhibuit.³) cuius collatione in editione promulgata ego quoque utor. sed ne temere ei credidisse dicerer, rogavi Ricardum Bürger amicum Guelferbytanum, ut partem

1) utramque lectionem D quoque exhibet.

2) hoc velim suppleas in apparatu critico.

3) Achilleis 1879 p. X, Thebais 1884 p. IX.

codicis denuo inspiceret. qui officio summa cum benevolentia functus me de Theb. 1, 389—2, 242 accuratissime edocuit nec non de damnis, quae codex contraxit. quamobrem ei gratias habeo maximas. unde cognovi, quamquam non summa nec uti quis aequum censuerit diligentia Kohlmannus de codice rettulit, tamen in universum ei fidem habendam. ex utriusque viri docti descriptione haec in meum usum converto: scriptus est a pluribus librariis saeculo XI continetque foliis numeratis 162 — sed errore numerus 20 duobus foliis insequentibus adscriptus est — Thebaidem et Achilleidem, quae inde a folio 145 exitum libri complet. scholia ad Thebaidem exstant uberrima, ad Achilleidem nulla. hanc non ex eodem fonte manasse probabile est. nec enim in *ω* Achilleis umquam videtur fuisse coniuncta cum Thebaide. quae cum ita sint, vanam spem fuisse elucet, de Achilleidis traditione quaestionem una cum Thebaide posse absolvi. immo haec res de integro videtur tractanda, sed ab hac occasione aliena est.

perierunt codicis ipsius quaternio primus, quo erant scripti Theb. 1, 1—388, dein septimi quaternionis folium ultimum i. 4, 840 (833)—850 (843) cum argumento libri quinti, tum toti quartus decimus et quintus decimus quaterniones insequentisque folia quattuor i. 8, 127—9, 230 denique totus quaternio septimus decimus i. 9, 454—903. contra lacuna Ach. 1, 529—660 altius ascendit, quippe quae Gudiano communis sit cum *Q*. hic illic picturae admodum ineptae additae sunt. singulis autem paginis versus viceni octoni vel noveni exarati sunt. unde vero liber in Gudii manus pervenerit, indagari nequit. nunc cum reliquis Gudianis in bibliotheca Guelferbytana adservatur.

in subscriptionibus et titulis Sursuli cognomen quod sciam nusquam apparet, velut finita Thebaide legitur EXPLICIT · LIB · XII · THEBAIDOS · INCIPIT · P · PAPINII · STATII · ACHILLEIDOS · LIB · I. corrector quidam saeculi XII in Achilleide versus singulos aut plures omissos¹⁾ supplevit, idem magnam illam lacunam Ach. 1, 529 sq. explevit. neg-

1) cf. Kohlmanni Achilleis p. X.

legentius enim Achilleis quam Thebais scripta videtur in hoc codice. eiusdem ut videtur aetatis corrector in Thebaide quoque quaedam emendavit.

μ tum saeculo XII scripti sunt duo codices Monacenses, quos anno 1901 Monachii ipse contuli. e quibus alter notatus numero 312 (nobis μ) e bibliotheca Hartmanni Schedel Norimbergensis in bibliothecam regiam pervenit. legitur enim in interiore tegumento LIBER DOCTORIS HARTMANI SCHEDEL DE NORIMBERGA. qui unde codicem acceperit, nescitur. tamen Germanicae eum esse originis et ipsa re probabile est et demonstratur litteris *f* et *v* commutatis e. g. Theb. 8, 646. continet foliis 148 numeratis — vel potius 149, nam post fol. 21 unum folium numero caret — Thebaidem solam constatque quaternionibus, quorum singulis paginis versus leguntur inde a tricenis quaternis ad senos. fol. 1^v vita illa Stati medio aevo conscripta exarata est. unde non mirum quod in titulo primi libri falsum Sursuli cognomen apparet fol. 2^r: INCIPIT · LIBER · PRIMVS · THEBAIⁱ DOS · STATII · PAPA^oNI · SVR^oSVLI quae rubro colore picta sunt, nisi quod correcturae postea atramento sunt factae. post singulos autem libros poetae nomen non commemoratur ac ne confecto quidem toto opere legitur nisi D(e)O GR(ati)AS FINIS VENIT.

quamquam librarius in omittendis versibus minime parvus fuit, tamen praeter hanc neglegentiam pleraque recte transcripsit unde correctori μ^2 non multum operae relictum. tamen eum non eodem codice usum esse, unde μ^1 descendit, licet demonstrare. nec enim solum versus spurios 2, 37—41 supplevit aliosque a μ^1 praeteritos, sed etiam versus quosdam addidit, qui cum in codicibus permultis desiderentur, non ipsius librarii culpa in μ omissi videntur. nam

4, 270 praeter μ^1 omittunt BMLN Cfr ν : addidit μ^2

9, 53 " μ^1 " BMLQ Cfr ν : addidit μ^2

9, 187 " μ^1 " BM¹QS¹f: addidit μ^2 cum

lectione *Debilitare*, sicut N, eandem in textu S² exhibet, pro varia lectione D.

hinc apparet μ^2 codice usum esse alieno ab eis in quibus illi versus non leguntur. cum vero 9, 378 ne a rectore quidem suppletus sit, parum veri simile est, in codice ab eo ascito eum extitisse. unde seiunguntur praeter **P** etiam **DN**. sed aliis locis μ^2 aliqua certe affinitate cum **N** coniunctum esse probatur, id quod paucis monstrabo:

3, 71 *ominibusque* (sic **P** ω) in nonnullis codicibus (**B**¹**L****f**) corruptum est in *omnibusque*. quod cum versui non responderet, natum est *cunctisque* in **NC**; idem μ^2 in rasura scripsit. itaque quin in μ ab initio aut *ominibusque* aut id quod mihi quidem probabilius est *omnibusque* extiterit, non est dubium.

7, 764 pro *devitare* simplex verbum μ^1 scripserat lacuna relicta ad versum mancum complendum: *iam* interposuit μ^1 , *iam vitare* exstat in **N**.

8, 5 pro *artus* voce *atris* μ^2 substituit, quae est lectio codicum **Q**¹**N**.

quod in codice μ leguntur 6, 227—233 post 6, 204, cum uno quantum scio **K** consensus est. sed proprium codicis μ peccatum est 6, 744 sq. nam 6, 744—777 locum mutaverunt. suo enim loco desiderantur, sed comparent post 6, 794 in continuo textus ordine. recentior quidem corrector addito signo & et ad 6, 743 et ad 6, 794 quo transponendi sint versus, notat. itaque triginta quattuor versus versibus septendecim intermissis leguntur. unde manifestum est, olim in libro cuius singulis paginis versus septeni deni extiterunt, unum folium transiluisse librarium, sed postquam sequentis rectam paginam confecit, cognito errore damnum resarsisse. hoc non in ipso codicis exemplari factum esse inde concludo quod is qui librum μ exaravit, ipse errorem non videtur agnovisse. accedit quod septenum denum versuum paginae ad antiquissimos maxime codices conveniunt. itaque longius errorem repetendum esse in propatulo est.

in Monacensi altero 19481 (olim Tegernseensi 1491, ν nobis ν) foliis 140 *Stacii papinii sursuli* | *Rhetoris et poete* | *libri XII Thebaydos* leguntur. post singulos vero libros solum Statii nomen invenitur: *Stacii Thebaidos lib(er) I ex-*

plicit et sim. sed opere confecto subscriptum est: *P·STATJ·PaPiNi SurSuLi TheBaiDos·LiBer DuoDeCiMus Ex|Pi-Cit·FeLiCiTer·AMeN*. igitur falsum agnomen in solo initio et fine exstat, in ipsum librum non est inlatum. ab initio genuina tantum nomina fuisse scripta elucet. octona folia, sicut plerumque tunc fiebat, in quaterniones compacta sunt, singulae autem paginae amplectuntur versus circiter tricenos et quaternos, nisi quod sub finem hic numerus imminuitur paginis non completis. ad vocem *sublata* 4, 37 glossa Germanica adscripta est: *ufgezogen*.

corrector ν^2 qui errores haud paucos a librario commissos emendavit — huius quoque codicis librarius praesertim versibus omissis peccavit — librum confectum cum alio quodam contulit. id quod demonstratur cum aliis locis tum hisce:

- 1, 201 *unda* $\nu^1 P\omega$: *una* $\nu^2 Q^1 M^1 f^1 Lrb$ Turon.
- 1, 292 *quod* $\nu^1 P\omega$: *quo* $\nu^2 Q M f L\mu$
- 1, 279 *tectis* $\nu^1 P\omega$: *terris* $\nu^2 Q M^1 f$
- 2, 549 *voco* $\nu^1 P\omega$: *vocor* $\nu^2 Q^2 M f$
- 3, 137 *per et* $\nu^1 P\omega$: *perque* $\nu^2 M f C$
- 3, 322 *iamdudum aut* $P N Q^2$: *dudum aut* $\nu^1 B L Q^1 r b \mu$:
dudum vel $\nu^2 M f C^1)$
- 3, 648 *capaneus* $\nu^1 P\omega$: om. $M^1 f C$: del. $\nu^2 1)$
- 7, 89 *toto* $\nu^1 P\omega$: *tuto* $\nu^2 M^s f$
- 8, 344 *Praegredicns* $\nu^1 P\omega$: *Progrediens* $\nu^2 C$
- 10, 46 *aurae* $\nu^1 P^1 \omega$: *agnae* $\nu^2 C D^1 P^r$.

unde apparet correctorem usum esse codice quodam simili maxime libris $M f C$. convenit quod versum Theb. 4, 270 non supplevit ν^2 , qui versus deest in $B L N M f C r \mu$.

fragm. adiungimus fragmenta quaedam codicum Germanicorum.
Monast. ac primum quidem de fragmentis Monasteriensibus dicendum est, de quibus Ferdinandus Deycks haec memoriae tradidit²⁾: *sex igitur folia sunt apud nos membranacea, decripta quondam ad librorum tegumenta perficienda, codicis perboni saeculi XII magisque accurate quam eleganter scripti*.

1) quamquam hoc loco dubitavi utrum correctura ab ν^1 an ab ν^2 profecta esset.

2) Index lect. hibern. Monasteriensium 1865/6 p. 5 sq.

forma est quae dicitur in folio minor, versuum in quavis pagina lineis distributa numerus quinque et triginta, quorum primus est fere desectus. scholia¹⁾ ad marginem nitide et quemadmodum ex atramenti colore patet fuscior, postea sunt adiecta. e duodecim paginis tres ita sunt vastatae, ut ex parte tantum legi possint. in iis vero quae ibi leguntur, hae apparent Thebaidos partes :

3, 334—473 (fol. I. II.) 693—719 (IV)

4, 1—18 (extremae tantum voces sunt, in fol. IV)

4, 26—55. 63—90 et 379—407. 415—442 (fol. III cuius tamen extrema pars interiit)

4, 451—477 et 486—512 (fol. IV cuius dimidia pars est resecta)

4, 725—843²⁾ et 5, 1—4 (fol. V et VI)

scriptura codicis est dilucida, compendia literarum pauca tantummodo, neque ultra lineolam pro n et m et q. pro -que, p pro per pro prae, frī pro fratri, dē pro deus, nē pro nunc et nota illa pro ur er us in fine habens; ae et e semper sunt distinctae, nomina propria fere recte scripta, emendationes a manu secunda non nisi rarae, explicationes inter versus haud saepe inculcatae eaeque uno fere verbo comprehensae.

haec Deycksius. quae quam non sufficiant ad codicem vere describendum, cuilibet manifestum est, praesertim cum Deycksius unde fragmenta accepisset, silentio obtexerit. id quod eo magis dolendum est, quod fragmenta nunc aut perierunt aut abiecta latent. nascitur autem suspicio de aetate a Deycksio definita posse dubitari.

extant igitur:

Theb. 3, 334—473 = 140 vers. = 4 pag. = 2 fol.: I. II.

desunt: 3, 474—691 = 219 vers. = 6 pag. = 3 fol.

deinde extant:

3, 693—4, 97 = 143 vers. = 4 pag. = 2 fol.: IV. III.³⁾

1) ex eis Deycksius l. l. p. 12 proposuit quae pertinent ad Theb. 3, 337—353.

2) titulus argumenti et libri quinque versus explet. accedit ipsum argumentum versuum duodecim.

3) foliorum III et IV infima parte resecta septeni versus in fine paginae cuiusvis perierunt.

desunt: 4, 98—378 = 281 vers. = 8 pag. = 4 fol.

tum extant:

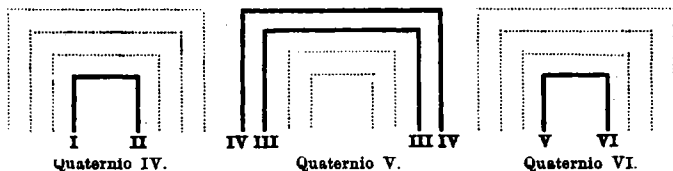
4, 379—520 = 142 vers. = 4 pag. = 2 fol.: III. IV.¹⁾

desunt: 4, 521—725 = 204 vers. = 6 pag. = 3 fol.

denique extant:

4, 725—5, 4 = 140 vers. = 4 pag. = 2 fol.: V. VI.

quam rationem ubi ducimus, apparet folia sic coniuncta fuisse, ut fol. I. II essent media quaternionis alicuius folia, III et IV exteriora insequentis, V et VI media tertii cuiusdam quaternionis. cum vero anto fol. I 1830 fere versus perierint, his folia viginti sex completa fuisse facili computatione effecimus. ex quibus cum tria ad eum quaternionem, cuius folium medium (I. II.) extat, supplendum necessaria sint, ratio manifestissime apparet: postquam folio primo primi quaternionis titulus et vita Statii extiterunt, ea quae ante fol. I perierunt, tribus quaternionibus et quarti foliis tribus exarata erant. sequuntur fragmenta:

ac sola folia quinti quaternionis inter se cohaesisse eo efficitur quod Deycksius duobus tantum numeris IV. III et III. IV ea significavit, sed I a II nec minus V a VI separata erant apud eum. de origine fragmentorum certi quicquam nunc quidem assequi non possumus, coniectura eam definire infra conabimur. sed quibus cum codicibus liber ille Deycksi-
anus coniunctus fuerit similitudine quadam, licet adumbrare. nam omissis eis lectionibus quae fragmentorum propriae sunt²⁾, his cognatio ostenditur:

1) foliorum III et IV infima parte resecta septeni versus in fine paginae cuiusvis perierunt.

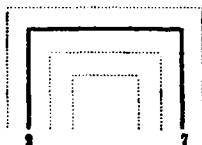
2) cf. praesertim 3, 428. 4, 35. 403. 783. 795. 820. 833.

- 3, 367 *Occurit* Monast. D: *Accurit* P ω
 3, 391 *Et* Monast. Mf: *At* P ω
 3, 395 *omnis* Monast. B¹: *omnes* P ω
 3, 410 *armiger* Monast. fK: *armifer* P ω
 3, 427 *cursum* Monast.¹ BQ¹: *currum* Monast.² P ω
 4, 65 *maniplos* Monast. B¹; *maniplis* P ω
 4, 456 *nefastos* Monast. BALQMfrc²: *nefasto* P ω
 4, 468 *ipse ex ipsa* Monast.: *ipsa* D: *ipse* P ω
 4, 774 *obtatis ex oblati* Monast.: *oblatis* L¹: *optatis* P ω
 4, 823 *e* Monast. BfCrb: *a* P ω : om. v¹

unde elucet codicem illum deperditum pendere a fonte horum potissimum codicum BQKLMfD. tamen accuratius quicquam nequit definiri.

in subscriptione libri quarti nomen poetae sic scribitur: P · PAMPINII · STATII · THEBAIDOS | LIBER · QVARTVS · EXPLICIT · INCIPIVNT · DVODECIM · VERSVS. singulis autem paginis versus inter tricenos et tricenos senos scripti erant.

ex ipsis fragmentis Monasteriensibus de eius codicis ori-*fragm.*
 gine nihil effecimus. sed aliunde nobis lux affertur. codicis *Werd.*
 enim cuiusdam olim Werdensis fragmenta ex bibliotheca
 Düsseldorfensi in lucem emisit Guilelmus Schmitz.¹⁾ qui
 eiusdem quaternionis duo folia sibi praesto esse perspexit
 hoc ordine ab initio coniuncta:

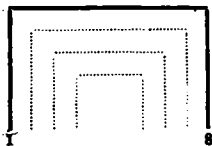
alterum igitur et septimum folium²⁾ servatum erat, quibus continebantur 9, 865—10, 12 una cum argumento libri decimi et 10, 298—368, ita tamen ut multa corrossa perierint. unde cognoscitur singulis paginis scriptos fuisse versus inter

1) Rhein. Mus. 21 (1866) p. 438—443.

2) ea folia ad quartum decimum quaternionem pertinuisse summa cum probabilitate Schmitzius coniecit.

tricenos ternos et tricenos senos. finito autem libro nono legebatur: P · P̄AP · STATII · THEBAID · LIB · VIII · EXPLICIT. hoc quoque videtur memorabile libri numerum singulis paginis ita inscriptum fuisse, ut folio verso legeretur LIBER, folio recto eius numerus. decimo saeculo codicem exaratum esse censuit, qui fragmentum invenerat Wolde-marius Harless. cuius iudicio Schmitzius accedit. idem saeculo sequente correctorem quandam emendationes et scholia glossasque addidisse adnotat.

miro casu accidit ut paucis annis intermissis in alterum eiusdem codicis Werdensis fragmentum in eadem Düsseldorfensi bibliotheca incideret Guilelmus Crecelius.¹⁾ item servata sunt duo folia unius quaternionis atque XIII, sicut numero supra scripto indicatur. singulis vero paginis triceni quini versus exarati sunt. itaque prima leguntur Theb. 9, 325—269, altera 9, 270—304; tertia 9, 726—756, quarta 9, 761—791 ita tamen ut quaterni versus in fine tertiae et quartae paginae recisi sint. cum autem inter duo illa folia servata desiderentur versus 422, sex folia inter ea excidisse in propatulo est, primum igitur et ultimum tertii decimi quaternionis folium tenemus:

quod fragmentum quamquam Crecelius utrum decimo an undecimo saeculo tribuendum sit dubitat, tamen ad eundem codicem Werdensem utrumque fragmentum pertinere manifestum est. nam sicut Crecelius recte perspexit, cum tertii decimi quaternionis folium ultimum quondam finitum sit versu 9, 795 — nam folii octavi quattuor versus periisse supra monuimus — inter eius fragmentum et Schmitzianum undeseptuaginta versus intersunt, i. duo paginae versuum

1) Rhein. Mus. 32 (1877) p. 632—636.

triginta quattuor vel triginta quinque. adde quod etiam in quaternionis quarti decimi foliis superstitibus i. in fragmento Schmitziano parum constans est numerus versuum. quae cum ita sint, quin fragmenta quondam uno folio intermisso se exceperint, non est dubium.

difficilior autem quaestio exoritur de fragmentis Monasteriensibus, quae saeculo duodecimo Deycksius attribuit. diversi codicis atque Werdensis ea fuisse censet Schmitzius, Crecelio ex eodem fluxisse admodum veri simile est. pervenisse autem folia illa Monasteriensia in Deycksii manus per amicum quendam Düsseldorfensem conicit a quo et alia Deycksio tradita esse constat. ab hac igitur parte admodum probabilis est Crecelii opinio. tamen propter Deycksii in describendis foliis suis negligentiam rem in lubrico versari non nego.

accuratam autem rationem subducere non possumus, propterea quod in singulis paginis fragmentorum et Monasteriensium et Werdensium versuum numerus non satis sibi constat. tamen haec via non prorsus destituenda est. igitur cum quaternionis sexti folium 6^v finitum sit versu 5, 4, quaternionis tertii decimi folium 1^r coeperit a versu 9, 235, inter utrumque desiderantur versus Statii 3501 (5, 5—753. 6, 1—929.¹) 7, 1—823. 8, 1—766. 9, 1—234), quibus addendi sunt argumentorum quattuor versus duodequingenta nec non quater quaterni subscriptionum et inscripti-onum versus. itaque computamus in universum versus 3565. paginae autem exciderunt inter fragmenta Deycksiana (quat. VI fol. 5^v) et fragmentorum Werdensium initium (quat. XIII fol. 1^r) 102. sunt enim sex quaterniones integri et ultimae sex paginae quaternionis sexti. itaque si licet aequa fere ratione distribuere illos versus 3565, singulis paginis scripti fuerunt versus treceni quini, raro treceni quaterni. ergo ne haec quidem impedimento sunt, quominus fragmenta Monasteriensia et Düsseldorfensia eiusdem codicis Werdensis reliquias iudicemus.

1) non numerati sunt versus qui in melioribus libris non leguntur 6, 79—83. 88—89. 227—233. 719—721.

nec tamen propterea pro certa explorataque re opinionem ausim venditare. nam triceni quini versus vel numerus parum diversus in multis eius aetatis codicibus singulis paginis leguntur. ac ne id quidem videtur neglegendum, quod Deycksius fragmenta sua duodecimo saeculo attribuit, Düsseldorfenses sua decimo vel undecimo. quamquam de Deycksii auctoritate dubitari posse non nego. sed accedit gravissimum. supra enim demonstravimus fragmenta Monasteriensia cognata esse cum libris praecipue **BQKLMf**. iam vero hos mihi consideres velim locos:

- 9, 276 *capetum* **P**: *calet(h)um* ω : *caplethum* **Bb**: *caletum* frg. Werd.
 9, 290 *minanta* ω : *minanta ex -tem* frg. Werd.: *minantem* **b**: *mimanta* **BD**: *minata* **P**^{u n}
 9, 741 *torvisque* **L**^o frg. Werd.: *torvusque* **P** ω
 9, 749 *erythion* **P**: *ericion* frg. Werd.: *eurytion* ω : *euricton* **b** μ ν
 9, 865 *oblitus* **P** frg. Werd.¹: *obliquus* frg. Werd.² ω
 9, 872 *tegmine* **PBQL**¹ **b**^c **C** ν frg. Werd.¹: *tegmina* frg. Werd.² ω
 9, 879 *casside* ω frg. Werd.²: *cuspidē* frg. Werd.¹ **P**
 9, 881 *prensis* ω : *pressis* **P** frg. Werd.
 10, 314 *thamyryn* **P**: *-rim* ω : *-rum* **BL** μ : *thamarim* **K** ν ² frg. Werd.
 10, 319 *Calpetus* **PQ** frg. Werd.: *Palpetus* ω
 10, 367 *Numen* **P** ω frg. Werd.²: *Lumen* frg. Werd.¹ **L**¹.

apparet igitur fragmenta Werdensia artiore vinculo cohaerere cum libris **BbQKL**¹): cum eisdem fere Monasteriensia quoque fragmenta coniuncta esse ostendimus. quae cum ita sint, equidem non dubito quin eiusdem codicis Werdensis disiecti membra partim a Deycksio, partim a Düsseldorfensibus publici iuris sint facta. tamen cum non plane certa sit haec sententia, suo quamque partem nomine nuncupandum censui.

denique adnoto etiam codicem Werdensem correctum esse

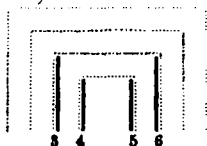
1) quod compluribus locis fragmenta Werdensia cum **P** conspirant, infra explicabitur.

non solo exemplari adhibito, sed etiam alio libro, cf. 9, 741. 865. 872. 879. 10, 367.

fragmenta quaedam Monacensia, ne quid omisisse videamur, breviter hic perstringere liceat. nam in codicis Monacensis lat. 11309 tegumento interiore agglutinatum est unum folium duarum columnarum, quibus scripti sunt Theb. 1, 226—268 et 1, 451—494. hinc ex primo alicuius codicis quaternione aversam scripturam tertii folii, rectam sexti esse servatam cognoscitur, si quidem quadragenos quinos versus in singulis paginis extitisse quondam veri simile est. nam inferiore margine quaedam recisa sunt. antecedunt autem ante ea quae legi possunt, versus 225, i. e. 5×45 :

deinde in codicis Monacensis lat. 11812 anteriore tegumento extant fragmenta versuum Theb. 8, 95—123 et 8, 321—349, in posteriore eiusdem codicis 8, 187—215 et 8, 232—259. quae fragmenta sic quondam coniuncta fuisse manifestum est, ut hic intimum folium quaternionis (4^r et 5^r), illic proximum eiusdem (3^r et 6^r) sit adhibitum:

cum vero partes tantum paginarum servatae sint, seni deni versus in calce cuiusque recisi sunt.

quae fragmenta cum ad artem criticam nihil adferrent, in apparatu critico omittenda duxi.

Germanicis libris adiungimus

Batavum

codicem Gronovianum (Leidensem 374, nobis *g*), in *g* quo saeculo undecimo foliis 214 Thebais cum scholiis a com-

pluribus librariis scripta est.¹⁾ hic codex olim ad bibliothecam Herbipolitanam pertinuit. cuius rei testimonium est nota ab ipso fortasse Berneggero, penes quem codex quondam fuit, adscripta in tegumento: *Nobiliss(imus) Ioan(nes) Ludovicus Peyer Scaphusianus hoc bibliothecae Herbipolitanae spoliū dono misit Matthiae Berneggero 1635.* Bernegger autem librum Gronovio utendum permisit, qui plus semel eius mentionem fecit. ab hoc codex in bibliothecam Leidensem pervenit.

collatione utor Kohlmanniana in editione promulgata. imaginem autem duarum codicis paginarum exhibet Chatelainius.²⁾ denique

Italicum codicem

M adhibui unum Mediceum bibliothecae Laurentianae Plut. 38, 6, nobis **M**. quem antea fere neglectum³⁾ anno 1906 Florentiae contuli. liber scriptus saeculo undecimo Stati Thebaidem foliis centum octoginta versuum vicenum septenum continet multis scholiis enarratam. in Laurentianam e parva bibliotheca Sancti Spiritus (hanc. VIII 9) translatus est. olim Ioannis Boccaccii fuit, cuius manu et lacunae quaedam expletæ et litterae madore corruptæ in ultimis praesertim foliis restitutæ sunt. scripsit autem Boccaccius folia insiticia 43. 100. 111. 165. 166. 171. praeterea varias lectiones e libro recentissimo, nempe ex eodem unde lacunas supplevit, idem hic illic adnotavit. poetae nomen praeter frontem libri — hic *Statius Thebaidos* legitur — non extat.

errores multos ipse librarius (**M**¹) emendavit, plures etiam corrector quidam aequalis, qui scholia adscripsit (**M**^σ); idem varias lectiones haud raro adscripsit. correctorem vero altero codice esse usum, non eodem unde **M**¹ fluxit, cum multis, tum his locis inlustratur:

3, 516 *phoebe* **M**¹**P**ω: *caeli* **M**^σ**Q**¹**r** (**N**¹?)

4, 765 *pluvioque* **M**¹**P**ω: *fluviioque* **M**^σ**C**

1) cf. Kohlmanni Thebais 1884 p. XI.

2) Paléographie des classiques latins II pl. 163.

3) cf. O. Hecker, Boccacciofunde 1902.

- 5, 618 *orbae* **P**: *ori* (*or* B¹) **M**¹B¹mg. ω : *ore* **M** ^{σ} C
 6, 20 *lacessunt* **M**¹ ω : *lacessant* **M** ^{σ} PC
 6, 61 *bello* **M**¹ ω : *be*lo LKN: *belo* **M** ^{σ} PQb
 6, 68 *Gloria* **M**¹P ω : *Gratia* **M** ^{σ} b: *Gloria ex Gratia* B¹
 6, 70 *toro* **M**¹ ω : *rogo* **M** ^{σ} PB¹b
 6, 71 *funcre* **M**¹P ω : *munere* **M** ^{σ} Q³N (cf. 6, 117)
 6, 320 *voles* **M**¹P ω : *vales* **M** ^{σ} Q¹
 6, 338 *castaliae* **M**¹P ω : *castalio* **M** ^{σ} B¹ in ras. LCr
 6, 391 *aeque* **M**¹ ω : *aequa* **M** ^{σ} PCf
 6, 409 *flumina* **M**¹P ω : *fulmina* **M** ^{σ} QCf
 6, 525 *saltem* **M**¹P ω : *saltim* **M** ^{σ} C
 6, 563 (*atalan*)tes **M**¹ ω : *-tis* **M** ^{σ} PC
 7, 575 *cibos* **M**¹P ω : *dupes* **M** ^{σ} BLbKS
 10, 167 *reddit* **M**¹ ω : *tendit* **M** ^{σ} PD¹BKQ²f²
 10, 886 *inservante* **M**¹ ω : *infestante* **M** ^{σ} QKf μ : *infestare* D
 11, 715 *inrita* **M**¹ ω : *anxia* **M** ^{σ} BQbL ^{σ} : *aspera* PD¹N²S
 11, 729 *abducam* **M**¹P ω : *avellam* **M** ^{σ} BQ
 12, 76 *perenni* P ω , item in fonte codicis **M**: *perennes*
M ^{σ} CfK μ v.

quibus locis consideratis correctorem codice quodam usum esse manifestum et eo simili libris CBQ potissimum. sed est etiam necessitudo quaedam cum libris DN, cf.:

- 6, 744 *Materiae* **M**¹P ω : *Materiam* **M** ^{σ} DN μ v: *-em* C:
-iē b¹
 6, 851 *Vara* **M**¹PBC: *Curva* **M** ^{σ} DN¹S²
 9, 453 *vultus* **M**¹P ω : *fluctus* **M** ^{σ} DNr μ : *fructus* L ^{σ}
 9, 800 *patres* **M**¹P ω : *matres* **M** ^{σ} Db μ v
 10, 129 *iura* **M**¹P ω : *iussa* **M** ^{σ} DSrb μ vQ

cum vero ex his codicibus nullus in Italia scriptus sit, ne codici **M** quidem Italiam esse patriam elucet. quo autem auctore aut quando Alpes superaverit, nescitur. sed quam intricata sit librorum affinitas, hoc quoque exemplo probatur. nec enim solum **M**¹ et **M** ^{σ} diversos codices adiisse demonstravimus, sed ne huius quidem originem unam atque simplicem esse perspicitur.

his igitur adminiculis nisus ad Thebaidem recensendam aggressus sum. quamquam non omnium me quotquot aetas

tulit librorum manuscriptorum notitiam habere ipse quam maxime moleste fero. sed in tanto numero codicum superstitum non unius est hominis praesertim occupati, ex bibliothecis longinquis abditos eruere thesauros. tamen et quod potui, feci nec me destitutum spondeo, si quid forte indagare liceat, unde aut ad Stati verba restituenda aut ad textus historiam constituendam utilitas redundet. nam sicut illud munus eis quos novimus libris perfici posse mihi pro explorato est, ita ad alteram partem officii spero haud pauca esse accessura, quibus quae coniecturae loco ponere nunc cogimur, aut demonstrare aut supplere liceat.

CAPVT ALTERVM

de stirpe ω

eorum codicum quos descripsimus, nullum ex altero esse transcriptum certum est. nec minus omnes eos codices ex una stirpe esse procreatos in propatulo est. consentiunt enim non solum in mendis paucis quidem, si operis ambitum respexeris, sed talibus quales non ex una editione, sed ex uno libro pendere manifestum sit. nam compluribus locis, ut de aliis corruptelis non dicam, lacunae extant damno exterius allato effectae nec tamen quicquam antiquitus traditum habemus, nisi eam lectionem quam nos in codicibus legimus aut ipsam aut adulteratam.

versus certe integer periit post Theb. 9, 759 quo de loco recte iudicavit Weber.¹⁾ nam quem versum recentiores librarii interposuerunt, eum merito expunxerunt editores. quod vero Garrodus hiare orationem non agnoscit, plane non intellego. dicendum est enim quod vulnus alter ex Abantiadis acceperit, id quod ς recte senserunt. de reliquis autem versuum totorum lacunis dubitari posse concedo.

medio vero in versu plus semel lacuna exstat:

1, 291 *Obtestor mansurum et inrevocabile verum* codices omnes exhibent nisi quod in recentioribus quibusdam

1) de Stati codice Cassellano 1853 p. 20. cf. Herm. 40 1905) p. 361.

verbum emendatum est et μ atque offert pro *et*, quae lectio coniecturae deberi videtur, quamvis probabili. nec minus versus hiat

6, 446 *Admetus laxo cum tandem ab orbe reductis eqs.* ubi variis rationibus, sed nulla probabili ς damnum resarcire conati sunt. etiam

7, 205 *Expugnare dedi mea est iactura pigetque* huc pertinet. nam *-que* post *mea* excidisse mihi persuasum est. saepissime enim *-que* omissum est, ubi linea per litteram Q ducta qua compendium indicari solebat, male pro delendi signo est accepta.¹⁾

contra auctus est versus una syllaba

5, 643 *Hic sese Argolicis immunem servabat ab armis* sicut in omnibus codicibus exstat, nisi quod *servat* correctura effectum est a B^{3f2}, *servat* scriptum in Mb. sed cum codices cum Mb cognati *servabat* exhibeant, in his verum coniectura revocatum esse apparet.

singulas autem corruptelas, quae plerumque unius aut duarum litterarum sunt, adferre non opus est. ad unum codicem omnes nostros redire nemo ibit infitias. quem archetypum ante Dracontium scriptum esse efficio ex Dracont. Rom. 10, 165, ubi *impiger ales* ex imitatione loci Statiani Theb. 1, 292 dictum est. idem in omnibus codicibus antiquis invenitur. tamen quin recte emendatum sit in recentioribus *impiger alis* equidem non dubito.

unam autem illam Thebaidis memoriam iam antiquis temporibus in duas abiisse stirpes, qui primus quaesivit, qua ratione inter se codices Statiani cohaerent, Otto Müller indicavit potius quam demonstravit.²⁾ nam cum editionem doctam atque amplam bonis auspiciis inchoatam non ultra primum volumen produxerit, prolegomena quibus erat de codicibus disputaturus, desiderantur. qui vero ante eum Statium ediderunt, ei hoc vel illo codice adhibito textum in

1) ceterae coniecturae nullius pretii sunt.

2) P. Papini Stati Thebais et Achilleis I 1870 p. VII.

vulgatis editionibus casu constitutum tradiderunt magis quam traditum restituerunt. cui temeritati finem fecit Otto Müller, qui duo genera codicum Statianorum constituit: alterum solo Puteaneo (**P**), alterum ceteris codicibus (ω), quibus vulgatus per medium aevum textus propagatus est.

singularem autem Puteanei libri condicionem inde explicari apparet, quod unus omnium recta via descendit a codice Iuliani illius v. c. cuius nomen in quinti Thebaidis libri subscriptione legitur. quam possessoris significationem neque ad Puteaneum ipsum pertinere neque ad eius exemplar certum est. neque enim illum Iulianum post saeculum quintum aut sextum fuisse ipso titulo viri clarissimi ostenditur. itaque alterum ex eis fuisse conieci, qui Symmachorum familiaritate usi sunt.¹⁾ cui opinioni egregie convenit, quod Prisciani testimonia cum Puteanei lectionibus optime congruunt contra ceteros codices.²⁾ cum vero ipsum Puteanei exemplar insulari quae dicitur scriptura exaratum fuerit, ipsum codicem Iuliani capitalibus litteris scriptum ab Aelberhto archiepiscopo Eboracensi ex Italia in Britanniam advectum esse suspicati sumus. nam adportasse eum codicem aliquem Stati discipulus testatur Alcuinus.³⁾ cui sententiae optime respondet quod Puteaneus ad codicem redit damnis exterioribus haud mediocriter affectum.⁴⁾ multae enim extant in eo lacunae partim servatae, partim expletae a correctore aequali **P**. quae lacunae cum in ceteris codicibus ω non appareant, hos non pendere ex Iuliani codice manifestum est.⁵⁾

iam vulgati libri ω utrum ad unum exemplar redeant an paulatim depravati sint ex archetypo quaeritur. quamvis

1) Philol. 63 (N. F. 15) 1904 p. 157 sq.

2) cf. Hermes 40 (1905) p. 341 sq. quo loco ad ea quae negligentia peccavit Priscianus addas Theb. 12, 811 quem locum Priscianus laudat G L II 331, 9 pro *multum* synonymo *longum* substituto.

3) de sanctis Eboracensis ecclesiae 1552 (Poetae aevi Carol. I p. 169 sq.).

4) cf. Achilleis 1902 p. VII.

5) unde cadunt ea quae Garrodus (praef. edit. p. VII) excogitavit.

in ω quomodo sit aucta corruptio et interpolatio saeculis decimo et undecimo luculenter perspiciatur, tamen hanc quoque familiam ab uno codice emanasse demonstrari potest. ac primum quidem primi libri argumenta et pedestre, ad quod respicit Schol. Theb. 1, 61¹⁾, et versibus conceptum²⁾ perierunt. itaque communis codicum ω pater in initio mutilus erat. deinde etiam Theb. 10, 100 sq. damno exteriori laborant omnes vulgatae traditionis codices. nam desiderantur versus 10, 100—105 et 10, 112—117, de quorum origine Statiana nemo sanus dubitat. cum vero bis seni versus amissi esse videantur, similitudo numeri non explicatur nisi inferiorem folii alicuius partem abscissam esse statuimus, cuius in pagina recta 10, 100—105, in aversa 10, 112—117 lecti erant. quod si recte sumimus, duodeni tantum singulis paginis versus scripti fuerunt in archetypo familiae ω aut in eius patre. qui numerus cuipiam non satis magnus esse videatur, quo paginae compleantur. itaque haud scio an liceat conicere picturis eum codicem fuisse illustratum.³⁾ quomodo autem factum sit, ut in quosdam codices ς 10, 100—103 recepti sint, totidem in altera lacuna in codice Collegii Corporis Christi Oxoniensis inveniantur, non expedit. certe ad ipsum codicem Iuliani illi versus non redeunt. consentiunt enim cum **P** in errore insulari scriptura effecto: 10, 103 pro *Martigenae* in **P** legitur *martigerae*, in ς aut *martigero* aut *mulcigero*. hoc quin interpolationi debeatur, non est dubium.

longum est autem numerare, quot locis ω a Puteaneo recedat. itaque quaedam eligenda sunt. atque ea potissimum animum advertenda censui, ubi vulgati codices consentiunt in lectionibus quibus versus deletur. plura si quis quaesiverit, adeat apparatus criticum.

1) *harum omnium seriem fabularum in argumento digessimus.*

2) cf. Archiv für lat. Lexikographie 15 (1907) p. 261. de sexti libri argumento quod in recentioribus tantum libris invenitur, forsitan haeseris.

3) picturae ex codicibus superstitibus in solo Gudiano **K** exstant. quae utrum antiquitus traditae sint an impudenter fictae, cum codicem ipse non viderim, nescio. sed Ricardus Bürger ineptissime eas effectas mihi scripsit.

2, 594 *Solus in arma voco. neque in his mora; quos ubi plures DP¹): in om. ω.*

3, 322 *Territat omne coma iamdudum aut ditibus agris PNQ²: iam in ω desideratur. unde ad versum resarciendum dudum vel in MfC scriptum est.*

6, 309 *Caeruleum differre patrem; stupere relictā P vulgari corruptela differre, pro qua verum exstat in Dbμν: deferre. tamen in ω scriptum fuisse ferre vel eo apparet, quod variis rationibus versui laboranti succurrere conati sunt librarii. genuina autem lectio ω invenitur in B¹LS¹g¹, adulterati sunt codices Q sic ferre, MfK perferre, C transferre, S²N portare.*

9, 160 *Protegis, ipse manu Tyria tibi captus Adrastus P ubi optime se habet dativus ille qui dicitur ethicus. in ω pro tibi captus solum captus, nisi quod iam captus vel captatus in singulis exstat codicibus. quae lectiones quin e corruptela captus procreatae sint, non dubito.*

9, 258 *Sanguine et e fluvio neutri fatale reverti: sic PDCf, contra in ω e exciderat, unde coniectura natum, quod in quibusdam legitur: et a μ: de ν: et est r: sed N.*

9, 617 *Nec mihi secretis culpam occultare sub antris PD.²) in ceteris pro voce culpam glossema crimen intravit, nisi quod versum magis quam sensum curavit Cf¹ lectione crinem.*

10, 309 *Exigit aptatamque cava testudine dextram PD Kν. in ω aptamque extitisse apparet: aptamque LCrμ: aptamque B¹Q¹f¹: artamque M: captamque N.*

10, 466 *Ecce et Dircae iuxta dux concitus alae PDCν. in ω et omissum erat, quod correctum est in B et L: "dircaeae B¹: -que dircaeae L.*

11, 22 *Nec iam hostes turmae aut ferrum mortale time-*

1) ex vulgatis codicibus ω nullum non hic illic cum P consentire adnoto. quibus locis ea lectio quae est in P, iure postliminii pro corrupta lectione ω reducta est. qua de re infra p. LXI agendum est.

2) idem in μν correctura restitutum est.

tur **P**. ubi cum in usu adiectivo vocis *hostes* haesissent, *hostiles* in ω substitutum est. genuina autem lectio in **BDF** correctura revocata est.

11, 391 *Mater io patria o regum incertissima tellus*. sic **P** nisi quod pro *patria o* exaratum erat *patriae*, nunc -e deletum est. pro interiectione *io* usitatiores *o* scripserat ω . versui autem librarii **Drb** succurrerunt potius quam sensui, cum scriberent: *Mater enim o patria* eqs.

11, 607 *Vinci io miserum, vincis Natura, parentem* **PN**².

pro *io* in ω extat *me* (^{me}*tu v*²). quod cum in **BL** supra verum additum sit, in ω *io* omissum fuisse concluderim.

11, 609 *Vulnera et in molles sequitur manus inopia planctus* traditur cum hac varietate: et in **PN** μ ¹: ^{et} in **f**¹: in **BLQr**: *im-* **M**: iam **DCb**: *quin v*². unde manifestum est et olim excidisse.

12, 362 *Cum tamen erectas extremus virginis aures* **P**:

Cum tamen extremus erectas virginis aures ω , ubi **C** lectio *extremis* versui consuluit.

falsa verborum distinctione peccatum est in ω , ita ut sensus omnino non evadat 8, 48 *Arcada nec* **PD**: *Arcadan* et ω : *Accedam et* (inani coniectura) **LC**. glossarum in ω receptarum luculentissimum exemplum est: 4, 66 *Mos neque sanguis — habet* **P**¹): *Mos neque sanguis inest* ω , cf. similis error in **D** 4, 540 *melior cum sanguis inesset* (pro voce *opertas*). 1, 48 *sub nocte* in ω legitur, *sub morte* in **P** quod unice intellegi potest. illud oculis vagantibus e versu antecedente repetitum.

quae autem inter duas stirpes **P** et ω intercedat ratio, postea videbimus. nunc de vulgatae familiis pauca delibo. nam in quaestione admodum intricata brevitati potissimum studuimus, ne amplitudine disputatio fieret obscura. nec enim umquam licet familiis subtiliter separatis stemma codicum simplex proponere, ubi per longum temporis spatium vicinae fuerunt familiae. itaque cum familias quasdam con-

1) *habent* certa emendatione restituit Otto Müller.

stituimus, non tam eos quos comprehendimus codices ab reliquis secernimus, quam ad unum quasi caput redire iudicamus. nam sicut ubi per aliquot saecula gentes quaedam hominum vicinis locis sederunt, omnes fere affinitate quadam coniuncti sunt, ita etiam traditione per longum tempus producta non cognatione tantum, sed etiam affinitate singuli libri cohaerent. id quod iam ex primo capite elucet, quo fere semper a correctoribus alios codices adscitos esse demonstravimus. itaque ea via progrediendum nobis visum est, ut prius singuli codices inter se coniungerentur.

ac primus **B** ab **A** vix ulla littera differt, adeo ut in minutis quoque orthographicis summa sit similitudo. cf. praesertim 4, 523 *Fumidus* **P**ω: *Funditus* **B**¹ (*Fumidus* **B**¹ mg.): *Funditus* **A**¹ (*fumidus* **A**^σ mg.). 4, 604 *tydeus* **P**ω: *deus* **B**¹ **A**: *deus haec* **b** **Q**¹. 4, 607 *haustus* **P**ω: *haustus* **B**¹: (ad) *haustus* **A**. alia dabit apparatus criticus. nec tamen **B** ex **A** transcriptus est, cf. 4, 404 *gelatis* **P**ω **B**: *velatis* **A**. 4, 501 *divae* **P**ω **B**: *divos* **A** **L** **b** **D**¹): *divis* **Q**¹. itaque ex eodem codice manaverunt **A** et **B**. quorum consensu demonstratur, quanta fide **B** potissimum exemplar repetierit. unde huius libri auctoritas eis quoque partibus crescit, quibus **A** non servatur.

ad communem autem codicum **AB** fontem proxime accedunt cum **L** tum **b**. cf. 3, 632 *nihil* **P****B**¹ **L**¹ **b**¹ (metro repugnante): *nil* ω.²) 3, 652 *vanis* om. **B**¹ **L**¹. 3, 706 *et inlaetabile* **P**ω: *et laetabile* **L**r: *in et laetabile* **B**.³) 4, 153 pro *haud* in **BL**¹ **b**¹ legitur *aut*. 4, 260 *percussus* **P**ω: *perculsus* (ex -cussus **B**¹) **BL**b. 4, 517 *sed* **P**ω **A**^σ: *si* **B** **A**¹ **L**b. 4, 614 in om. **B** **A** **L**b. 4, 696 *nemeen* **P**ω: *neemen* **A**: *neemen* **B**: *nemen* **b**. 6, 700 *Molis* **P**ω **L**^σ **B**³: *Mollis* **B**¹: *Molles* **L**¹. 7, 271 *plebes* **P**ω: *pubes* **BL**b **C**². 7, 581 *argis*

1) qua in lectione glossam supra scriptam vos textum penetrasse puto.

2) cf. 4, 326 *nil* **P**ω: *nihil* **BL** **Q**¹ **b**²

3) natum ex *et laetabile*.

P^oL^oω: *antris* **P¹L¹Bb.** 8, 61 *ad* om. **B¹L¹f.** 8, 139 *ma-*
neant **B¹L¹b¹M¹f¹.** 9, 393 *in* om. **B¹L¹b.** 9, 791 *bellare*
PωB³: *bella* **B¹L:** *iam bella* **C.** 10, 133 *alterum iterumque*
 om. **B¹L¹.** 10, 782 om. **f,** in **BL¹** post 787 legitur. 10,
 858 *unde* **Pω:** *una* **BLr¹:** *nulla* **bD^c.**

de cognatione artissima quae est inter **B** et **b** cf. etiam
 2, 300 *omnis* **Pω:** *ignis* (*at omnes* **B¹mg.**) **Bb.** 3, 244
nisi **Pω:** *-ni* **B¹:** *nisi* **b.** 5, 33 *hic* om. **B¹b¹.** 5, 395 *in*
 om. **B¹b.** 6, 68 *Gloria* **Pω:** *Gratia* **bM^o:** *Gloria ex Gratia*
B¹. 6, 169 *nil* **Pω:** *nihil* **B¹b** metro reluctantē. 6, 242
stat supra versum add. **B¹b².** 6, 547 *Sestias* **Pω:** *Shestias*
Bb: *¶hestias* (*T-*) **Q².** 6, 659 *abreptum* **Pω:** *adreptum* **Bb.**
 7, 522 *hic* **Pω:** *hoc* **Bb.** 7, 698 *aufertur* **PB¹b:** *infertur* **ω.**
 7, 737 *iactus* **P:** *iactu* **¶Bb:** *iaculo* **ω.** 7, 743 *infestos* **Pω:**
infessos **D¹Q¹C:** *insestos* **Bb.** 8, 479 *it* **Pω:** *et* **Bb.** 8, 488
funduntur vel *find-* **Pω:** *striduntur* **B¹b¹.** 9, 215 *i* om.
B¹b. 9, 276 *capetum* **P:** *calet(h)um* **ω:** *caplethum* **B¹b:**
ca¶letum **Werd.** in minimis quoque rebus ea cognatio cerni-
 tur, e. g. 2, 179 *sicyolis* **B¹b.** 5, 611 *inachi* **Bb.** 6, 565
honerat **B¹b.¹** 6, 566 *inhermes* **Bb.** 6, 714 *theathri* **Bb.**
 6, 743 *finxit* **Bb.** 7, 769 *hossibus* **Bb** (ubi *hostibus* **C**). 8, 534
illatus **Bb¹.** 10, 364 *hethera* **Bb.** tantum similitudinem in
 casu positam non esse manifestum est.

deinde ex uno codice fluxisse libros **M** et **f** cum multis,
 tum his locis comprobatur: 1, 157 *emissus* **Pω:** *mensurus* **f:**
emissus **mensurus** **M¹.** 2, 28 *iam nigra tumbant* **Colla** **Pω:** *iam colla*
tumbant **Nigra** **Mf** collocatione adiectivi a **Statio** aliena.²⁾
 3, 190 *ad* om. **f,** supra versum add. **M^o.** 3, 322 *iam dudum*
aut **P:** *dudum aut* **ω:** *dudum vel* **MfC.** 3, 475 *molossis* **Pω:**
molossi (*-s* add. **M¹**) **Mf.** 3, 501 *post* **Pω:** *iam* **Mf.** 3, 530
fortior **Pω:** *fortiter* **f:** *fortiter* ^{or} **M^o.** 3, 702 *tuosque verendos*
^{† verendos} **ω:** *tuosque nepotes* **M^o:** *tuosque nepotes* ^{† potentes} **f¹.** 4, 222 *clipeo*

1) item 8, 291 *honerare* **Bb.**

2) ob eandem causam 12, 8 codicis **P** lectio *belli meminit*
victoria saevi abicienda est, quam Garrodus falso **ω** adscripsit.

victum P ω : *victum clipeo* Mf. 4, 594 om. M¹f, add. M^o.
 5, 320 *ut* P ω : *et* f: *et* M¹. 6, 178 *illa* om. f, supra versum
 add. M¹. 6, 180 o *procere* P ω : *procere* f: *procere* M¹.
 7, 35 *arctoe* P ω : *hibernae* f: *hibernae* M^o. 7, 78 *hunc*
germane sub axem P ω M^o: *hunc modo in aera velox* M¹f.¹⁾
 7, 373. 372 Mf, ordinem restituit M¹. 8, 662 *volet* PM^o ω :
volat M¹f. 8, 752 *Laetitiaque* PM^o ω : *Laetitiaque* M¹f. 9, 89
Adventant P ω : *Advenet* M¹: *Advenet* f.²⁾ 9, 291 *The-*
baeumque PM^o ω : *Phebeumque* M¹f. 9, 299 *inhumatus* P ω :
nechumatus M¹: *nechumatus* f. 9, 501 *Passurum* P ω :
Pensurum M¹: *Pensurum* f. 10, 278 *tenentem* P ω : *regentem*
M¹f.¹. 10, 900 *segnes* om. Mf. 11, 382 *elanguescere* P
M^o ω : *liquescere* (M- f) Mf. 11, 443 *qualis* PM^o ω : *quam-*
vis Mf. 11, 478 *ite* PM^o ω : *ne* M¹f. 12, 168 *notati* ω :
notatae L¹Mf. 12, 351 *tempore in omni* P ω : *tempus in*
omne Mf.

quibus ex locis apparet codicem M ex communi fonte transcriptum, postquam cum alio quodam ille codex collatus est, cf. potissimum 1, 157. 3, 475. 5, 320. 6, 178. 6, 180. 7, 372 sq. 9, 89. 9, 299. 9, 501. f autem antequam ille correctorem passus est, emanavit.

iam ad codicem Q se applicat codex K. quamquam quod praeter Thebaidem Achilleidem quoque complectuntur eadem lacuna minutam²⁾, inde de Thebaide plane nihil efficitur. nam in Q aliunde Thebaidem, aliunde Achilleidem petitam

1) conspirat in hac lectione cum libris Mf alter ex codicibus Behottianis (cf. Adriani Behottii observationes variarum lectionum in XII Thebaidos libros). recentior in quo primus liber secundique initium desiderabatur, nullius omnino pretii est (cf. Rhein. Mus. 59 [1904] p. 383), alter affinis est libro f potissimum, cf. praeter eum quem supra laudavi locum 1, 157 *mensurus* Beh. alt. 4, 727 *fluvii* M¹f Beh. 4, 694 *et* om. fC Beh. 4, 161 *signata* M¹f Beh. 7, 213 *lustra* PM ω : *iussa* f Beh. 7, 35 *hibernae* M¹f Beh.

2) cf. Achilleis p. XXX.

ostendimus.¹⁾ maioris autem momenti est, quod in **QKμ** versus ab optimis libris alieni 6, 227—233 in textu leguntur, quamvis non eodem loco. nam in **Q** post 6, 226 extant, in **Kμ** post 6, 219. unde apparet in communi fonte hos versus subditicios in margine extitisse. de singulis quibusdam lectionibus cf. 2, 615 *taurum prensis* ω: *prensus taurum* **QKPBCrb**. 3, 698 *obvia* ω: *o ubi* **PQ**: *quo tibi* **K**, quod natum est ex lectione **PQ**, non ex ω. 10, 536 *fenestrae* **PDN**²: *phactrae* ω: *phactrem* **QK**. 12, 423 *discessuros* **QK**: *dissensuros* vel *discens*- ω. 12, 576 *sinin* vel *sinonem* ω: *sinon* **QK**^{1f}: *sin* **P**.

sed proxime in singulis lectionibus **Q** accedit ad **B**: 3, 384 *iuvenum* **Pω**: *iuvēnē*^u **B**¹: *iuvēnē*^{um} **Q**¹. 3, 427 *cursum* **BQ**¹ frg. Monast.¹. 5, 36 *Ocului* **BQM**¹. 5, 278 *Accelerate* **Pω**: *At celerate* **BQ**. 5, 313 *penetralibus* ex *penetrabilibus* **B**¹**Qb**. 5, 401 *utrimque* ex *utrumque* **BQb**. 6, 20 *laccessunt* **BQ**. 6, 38 *inhachii* **BQb**¹. 6, 359 *cantarat* **Pω**: *cantabat* **BQb**^r. 6, 599 *leonis* **Pω**: *leones* **BQ**. 6, 868 *hispida* **Pω**: *hispia* **da** **Q**: *hispī*^u **da** (a) **B**. 7, 82 *hanelabant* **BQ**. 7, 137 *omni* **Pω**: *om̄ni* (e) **BQ**. 8, 394 *supinant* **Pω**: *fatigant* **BQ**. 9, 106 *pheret̄is* (ex *pharetris* **B**¹) **BQ**. 11, 751 *domosque* **Pω**: *deosque* **BQ**. 12, 53 *rogis* **Pω**: *regis* **B**¹**Q**². 12, 45 *fruuntur* **Pω**: *idem ex feruntur* **B**¹**Q**^{1f}².

denique cohaerent codices **μν**, cui rei hī loci sint testimonio: 1, 625 *rabidamque* **Pω**: *rapidamque* **μν**. 4, 288 *saltus tum (tunc P)* **Pω**: *tum saltus* **μν**. 4, 227 *et oliviferique* **μν**. 4, 319 in corruptela consentiunt omisso -que **Mf**: *tenero unde*. glossema inrepsit in **μν**: *in tenero unde*. 5, 33 *o miserae* **Pω**: *o miseresce* **μν**. 6, 691 *dulce* **Pω**: *dulce est* **μν**. 7, 1 *Atque* **Pω**: *Utque* **μν**: *Atque* **M**¹. 8, 614 *utroque* (ex -amque **Q**¹) **Pω**: *utramque* **μν**: *utrumque* **r**. 8, 636 *nectebant* **Pω**: *iactabant* **μν**. 9, 5 *furebas* ω: *fe-*

1) cf. supra p. XIII.

rebas **P** μ : *ferebas* *v.* 9, 436 *lavare* **P** ω : *lebare* **P** ϵ : *le-
vare* $\mu\nu$. 9, 749 *eurytion* ω : *erythion* **P**: *euricton* $\mu\nu$.

cum vero etiam libri **Mf** aliquo modo cum **BLQb** con-
iuncti sint ac ne $\mu\nu$ quidem omnino absint ab his codicibus,
licet hos libros comprehendere. qui cum in Germania po-
tissimum aut nati sint aut adserventur, commoditatis causa
eam stirpem Germanicam nuncupare liceat. comprehensioni
autem favent inprimis lacunae quaedam communes vel omni-
bus vel plerisque ex eis. nam hic illic unum vel alterum
librum a sua stirpe discedere non est quod miremur, prop-
terea quod etiam in nostrorum codicum exemplaribus idem
accidisse consentaneum est, quod de ipsis supra demonstra-
vimus, nempe ut emendarentur aliis codicibus praeter exem-
plaria adhibitis. itaque non omnes libri quamvis cognati
in eis lacunis consentiunt.

4, 270 om. **BLMfCNr** $\mu^1\nu$

4, 346 sq. peccatum est in **BLSCb** $\mu\nu$

9, 53 om. **BLQMfCr** μ

9, 187 om. **BSQMf** μ

11, 186 om. **BLQMfbN**

11, 459 om. **BLMfKb** μ .¹⁾

qui consensus firmatur multis lectionibus quae eisdem
libris peculiare sunt. e quibus paucas adnoto:

1, 267 *Haec sera subvenitque tuis sententia curis* li-
brarius quidam exaraverat, cum ex memoria versum scriberet,
pro genuina collocatione *Subvenitque tuis sera haec* eqs. qui
error cernitur in libris **BLQMfr** ν .

3, 361 *exsanguisque metu* **P** ω : *exangues metu* **BLQ** 1 **rb** 1 .

4, 456 *nefasto* **P** ω : *nefastos* **BALQMfrb** frg. Monast.

4, 704 *amnis* **P** ω : *omnes* **B** 1 **A** 1 **M** 1 **fb**

5, 731 *pius* **P** ω : *prius* **BLQMfb**

6, 72 sq. aberraverat librarius quidam a (*Munera*)que
ad (*Nam*)que, ita ut unus pro duobus versus existeret:
Muneraque illi et pharetras brevioraque tela dicarat. cuius
erroris vestigia exstant in libris **BLQMfCN**

1) **Q** 1 deest.

6, 494 *in om.* **BLQM¹frv**
 6, 629 *latus hoc* **Pω: litus BQ¹M¹fNCrμ**
 7, 99 *astris* **Pω: aris BLQMfbμ**
 7, 158 *nubibus* **Pω: nuribus B¹LQ¹M¹f**
 7, 237 *propellunt* **Pω: propellant BQ¹Mfb¹μ**
 7, 238 *Ostentant* **Pω: Ostentent BL¹Q¹M¹**, qua ex
 lectione natum in **f Ostendant**.

7, 416 *acheloon* **Pω: ucheloum** quamvis versu obstante
BQfC, in **M** utraque lectione contaminata legitur *acheloun*.

8, 307 *viris vel viros* **Pω: vires BLQ¹M¹**

8, 648 *deiectaque* **Pω: delectaque (dil-L) BLQ¹Mfr¹μ**

10, 224 *ignavaque* **Pω: ignaraque BL¹QM¹f¹**

10, 248 *sperantibus* **ω: spirantibus PBLQM¹f¹**

10, 275 *relinquit* **Pω: reliquit BLQfCμ**

10, 499 *nemeaeo* **Pω** unde factum est *nemeo* in **N**. tum
 ut versui qualicumque ratione succurreretur, iam *nemeo* in-
 interpolatum est in **BLQMfbC**

11, 195 *rhodope* **Pω: rhodopes BLQMfCμv**

11, 654 *populis* **ω: populos PL¹QKMf**

12, 602 *Cum posuit* **BL¹Qfv: Composuit Pω**.

ne Gronovianum quidem codicem a stirpe Germanica
 esse alienum his potissimum locis ostenditur, quibus se ad
 eius principes adplicat: 5, 2 ⁿ*liquebant* **g¹Q¹: liquebant B:**
linquebant **Pω**. 5, 6 ^h*Ausissent* **g¹Q¹: Ausissent Bb: Hau-**
sissent **Pω**. 5, 12 *paethonio* **g¹: peraethonio BMfb: par-**
aetonio **Pω**. 11, 567 *non frater* **gMfμv²: frater non ω:**
fraterno in **PSQ^cN: frater sub BDC**.

eodem pertinere codicem Pragensem s. XII, quo de egit
 Aloisius Rzach¹⁾, his fere locis comprobatur, quibus a vul-
 gatorum librorum turba ille secedit certisque ex eis se ad-
 iungit: 2, 41 *longas* Prag. **B¹b: longos Pω**. 2, 331 *tacitas*
 Prag. **BbQrμv: tacitus LMfC²: tacita DNKC¹: tacite P**.
 2, 549 *vocor* Prag. **MfQ²r²: voco Pω**. 2, 693 *Heros* Prag.
MfLQ¹CDμv. 3, 280 *sed quid* Prag. **MfC²r²μv: tu sed**

1) Festschrift für Th. Gomperz 1902, p. 364—372.

ω : sed **PL**¹. 3, 458 *dirumque* Prag. **Mf**: *diraque* **P** ω . 3, 352 *Armigeros* Prag. **Mf**: *-as* **P** ω . 3, 552 post 554 legitur in Pragensi; similiter ordo turbatus est in **L**, ubi sic se versus excipiunt: 552. 554. 553. 3, 648 *Illud* Prag. **B**¹: *Illum* **P** ω : *Ille* **Df** μ . 3, 698 *hinc* Prag. **LMfQ**²**Nr**²: *huic* **P** ω . 3, 706 *et letabile* Prag. **Lr**: *in et laetabile* **B**: *et inlaetabile* **P** ω .¹) 4, 28. 31. 30 hoc ordine Prag. cum **MD**. 4, 270 om. Prag. cum **BLMfCN** μ^1 **r**¹, 9, 53 cum **BLQ**¹ **MfCr** μ^1 , 9, 187²) cum **BS**¹**QM**¹**f** μ^1 . 9, 378. 377 hoc ordine exhibet Prag. unde apparet ab initio in eius fonte desideratum esse v. 378 quem **PDN** exhibent, omittunt ceteri, nisi quod in **Sv** a correctore additus est.

postquam unam stirpem ab reliquis codicibus segregavimus, pergimus in cognationibus detegendis. consentiunt autem saepissime inter se codices **D** et **N**, quamquam propriis interpolationibus neuter liber caret, qua in re de **D** cf. e. g. 4, 540. 5, 470. 6, 184. 9, 334, de **N** cum alios locos, tum 4, 730. 5, 216. 5, 217. 5, 463. de cognatione igitur
^{et}
 cf. 2, 209 *haec* **P** ω : *et DN*: *haec* **S**. 2, 256 *arcem* **P** ω : *aulam* **D**¹**N**. 2, 296 *longior* **P** ω : *largior* **DN**¹. 2, 418 *gerens* **P** ω : *geris* **DN**. 2, 423 *mentis* **P** ω : *gentis* **DN**. 4, 702 *tenerique in origine culmi Inclinata seges* habent **DN** et in margine **S**^{1.3}) 5, 158 *admovent* **P** ω : *admonet* **DN**. 6, 287 *et in amne* (et ⁱⁿ *amne* **L**¹) **P** ω : *et hamne*⁴) **C**: *et*

1) cf. supra p. XLVI.

2) in Prag. postea est additus.

3) quae aliena esse censui propterea quod ea verba nisi de vere accipi non posse putabam. tamen concedo non utique propter adiectivum *tener* id tempus anni respici. origo autem culmi tunc non ad tempus spectat, sed infimam culmi partem significat. quamquam cum ille versus nec in **P** nec in ω traditus suspectione non careat, nisi his eodem modo peccatum esse statueris, ita ut et in codice ω et in apographo codicis Iuliani propter similem exitum vocum *macies* et *seges* media librarius transiluerit, pro genuino haberi nequit.

4) originem erroris intelleges, ubi singulos codices ω ab insulari scriptura pendere cognoveris. id quod infra accuratius probabimus. contra in **DN** interpolatione versus restitutus est.

amne r: atque amne DN. 6, 334 *adco Pω: equidem DN.* 6, 851 pro genuina lectione *Vara* in aliis libris varie corrupta in *DN* glossema inrupit *Curva.* 7, 511 *et te Pω: te DN: et S¹.* 7, 774 *scis Pω: fas D¹N.* 8, 40 *dirisque Pω: diris DN.* 8, 207 *colant Pω: colent DN^r.* 8, 419 *telis Pω: iaculis DN.* 8, 507 *ipsum comminus hyllum (illum ω) Pω: illum comminus ipsum DN* Latinitate potius quam sensu respecto. 10, 862 *Plana Pω: Plena DN.* 11, 640 *perrumpit Pω: perrupit DN.* cf. etiam 2, 74. 2, 359. 2, 381. 5, 146 nec non longam seriem eorum locorum quibus *DN* soli ex antiquis quidem libris cum *P* consentiunt: 4, 81. 4, 86. 4, 386. 4, 526. 4, 544. 4, 775. 4, 832. 7, 97. 9, 378. 10, 362. 11, 46 al. cum vero correcturas in *D* ab ipso librario confectas esse testetur Garrodus, eis quoque locis uti possumus, quibus correcturae huius codicis cum *N* congruunt velut 7, 531. 8, 20. 8, 290. 8, 570 al. non opus est coacervare lectiones in re confessa.

codicem *r* artissimo vinculo esse conexum et cum fragmento Worcesteriensi¹⁾ et cum libri Turonensi²⁾ ne eos quidem fugit, qui primi haec subsidia adsciverunt, cf. Schenkelius Wien. Stud. I. I. p. 168 et Wutkius I. I. p. 215. quamquam hic mire hariolatur, cum et Roffensem ex Turonensi et utrumque ex communi fonte manasse contendat. sed cum Bernensi quoque (*b*) Roffensi est quaedam affinitas, ad quam illustrandam hos adscribo locos:

2, 590 *numero seque Pω: numeros eque M: humeros seque Q²: numeros (-os r) seque rb.* 3, 505 *omen Pω: omne rb.* 5, 619 *liquitur Pω: linguatur r¹b¹.* 7, 16 *ira Pω: ora rb.* 8, 230 *ingenti Pω: ⁱⁿmiti b¹: inmiti r.* 8, 333

1) 2, 93 *sui capit Pω: capit tunc Wr.* 2, 101 *exprimere Pω: exprimere Wr.* 2, 133 *consummit Wr.* 2, 156 *plenus monstris vanumque Pω: monstris plenus vacuumque Wr¹.*

2) 1, 216 *saeuire Pω: servire Turon. r¹f¹.* 1, 219 *ideo P¹ω: adeo P^cr¹: ado Turon.* 1, 486 *iuvnalibus P: idem vel iuvenalibus ω: iuvenibus Turon. r.* 1, 576 *ad om. Turon. r.* 1, 580 *ac Pω: et Turon. r¹* 1, 583 *dedit herba toros Pω: somnos dedit herba Turon. r* (quod addas apparatus critico).

aris P ω : *astris* t^a*aris* rb. 10, 28 *belligeris* P ω : *belliferis* rb.

10, 195 *aonidum* P ω : *aonium* r: *aonium* b. 10, 236 *Nec deest* P ω : *Neque deest* rb. 10, 401 -*que* om. rb. 10, 402 *egregii nondum ducis immemor* P ω : *egregii ducis nondum immemor* b, ex qua lectione, ut versus staret, in r factum: *egregiiue ducis non immemor*. 10, 529 *laccessunt* P ω : *laccessit* rb. 11, 276 *Deest* P ω : *Deest nunc* rb. 11, 313 *iter* P ω : *tunc* rb (*it* ~ *it*). 11, 510 *letum utrique volens* P ω : *utrique volens loetum* rb. 12, 314 *suffusaque sanguine* P ω : *suffusoque in sanguine* r: *fusoque in sanguine* b. 12, 457

coniugis artus P ω : *coniugis manes* b: *coniugis manes* r. ^{tartus}
praeterea cf. 5, 342. 5, 377. 8, 324. 10, 315. 10, 380. 10, 609. 11, 728. 12, 262. 12, 611. 12, 786 al.

huc usque inter singulos codices certum cognationis gradum constituere licuit. sed ultra ut stemma fingamus, quo suus cuique codici locus assignetur, non progredimur. tamen hoc aliqua probabilitate statuitur, sicuti unam familiae stirpem Germanicam supra coniunximus, item alteram comprehendere posse, quae cum praeter alios eos potissimum codices amplectatur, qui nunc in Britannia servantur, non inepte haud scio an Anglica dicatur. quo nomine de origine librorum quicquam praedicari cave credideris. est igitur stirps Anglica horum fere codicum WDNr Turon. cui numero accedunt ex parte b $\mu\nu$ quamquam his cum Germanica quoque stirpe affinitas est, nec longe abest S. qui codices vel complures vel nonnulli haud paucis locis inter se consentiunt, ex quibus quosdam profero.

6, 309 *differre* P: *ferre* et quae hinc nata sunt ω^1): *deferre* genuina lectio Db $\mu\nu$ g²B³

7, 405 *aversique* P ω : *adversique* Nr $\mu\nu$.

7, 635 *iuvēni* P ω : *iuvēnis* DNS $\mu\nu$ C

7, 764 *devitare* P ω : *vitare* r: *est vitare* D: *iam vitare* (*iam* in lac. μ^2) N μ : ^{erat}*vitare* ν^2 . quo loco damnum r

1) cf. supra p. XLIV.

ostendit, idem variis rationibus reliqui librarii resarcire conati sunt.

- 8, 36 *Admonet* P ω : *Admovet* (Am- N) Nrb μ
 8, 290 *euphratae* P ω : *eufarie* ND^c μ
 8, 317 *negas* P ω : *nefas* D¹Nr¹ ν ¹
 9, 21 *pergant* P: *peragant* ω : *peragunt* Nrb¹ μ ν M¹g
 9, 343 *inrumpis* P ω : *inrumpit* ex -is L¹: *inrupis* ex -it M¹: *inrupit* Nrb ν
 9, 480 *trieterida* (vel *trial-*) P ω : -ica DNSr² ν ¹C
 9, 701 *frementes* P: *trementes* ω : *meantes* SNrb μ ν
 B¹mg. CQ^c
 10, 129 *iura* P ω : *iussa* DSrb μ ν M^gQ. quae varietas si oculorum errore nata est, facillime ex insulari scriptura explicatur.
 10, 779 *Iecit* ω : *Iectit*¹) P: *Flectit* D^cr μ ν ¹L^g
 11, 131 *mundo* PD: *caelo* ω : *solis* NS²rb μ M¹L^g
 11, 270 *potentem* P ω : *potitum* D¹Nrb μ ν CQ²
 12, 177 *amorem* P ω : *honorem* rb ν L^g: *horrorem* D quae lectio orta est ex *honorem* mutatis n et r.

hae similitudines quantum ad omnes aut complures huius stirpis libros pertinent, in posterioribus maxime libris inveniuntur. quae res facile eo explicatur quod in prioribus lectiones singulares et propter maiorem in initiis diligentiam scribendi multo minores et rariores ortas et ubi ortae erant, multo magis expulsas esse veri simile est. nam cum codices cum aliis libris comparabantur, comparatio quoque maiore cura in fronte libri institui solebat, dein languesciente animo parum accurata erat vel omnino omittebatur. quo factum est, ut in prioribus libris deletis eis quae singulorum codicum propria erant, longe constantiorem textum habeamus. sed singuli inter se codices eius stirpis hic quoque consentiunt:

- 1, 309 *Desiluit* P ω : *Dissiluit* DQ¹r. 2, 67 *et celsis* PBDNr ν b: *excelsis* ω . 2, 124 *perfundit* P ω : *perfudit* WNr.
 2, 162 *armis* P ω : *arvis* D¹WNSr¹ μ ν ¹B¹Mf. 2, 285 *per-*

1) lectio nata ex *Ietit*.

fundit Pω: perfudit WDrbB¹. 2, 588 divisus Pω: diffusus NrbμLf. 2, 730 tollens Pω: attollens Dr. 3, 211 quanti Pω: quantum Dμ. 3, 528 in om. Dr. 4, 27 manantesque Pω: madentesque Dr.

quam seriem ex apparatu critico augere cuivis promptum est.

medium inter duas quas constituimus stirpes locum obtinet **C**. id quod paucis illustrabo. **C** enim ad Germanicum stirpem atque ad **Mf** potissimum se adplicat cum multis locis tum his:

3, 322 *dudum vel CMf: dudum aut ω* versu laborante: *iamdudum aut PN. 3, 648 capaneus om. CM¹f. 4, 747 subito (-tam f) pulchram CMf: subitam pulchro Pω. 5, 199 inplacido Pω: inplacito CM¹fB¹. 7, 369 clonin CMfPS: clomin vel sim. ω. 7, 416 acheloum (-oun M i. ex parte emendatum) CMfBQ: acheloon Pω. 7, 417 acarnar (acarnar M¹) CM¹f: acarnan Pω. 10, 275 reliquit CfBQLμ: relinquit Pω. 10, 499 iam nemeo CMfBLQb: nemeo N: nemeaeo Pω. 11, 195 rhodopes CMfBLQμv: rhodope Pω. 11, 408 in communi fonte codicum CMfBQ vocis coeuntque primam syllabam periisse apparet: coeuntque ex euntque B¹f²: euntque MQ: subeuntque C.*

contra ad stirpem Anglicam, maxime ad codicem **N** accedit **C** e. g. hisce lectionibus: 4, 162 *auro CD: arvo Pω. 4, 183 Aonias Crb: Aonidas Pω. 8, 630 turbare CN: turbata Pω. 10, 326 noctis CN: nocti Pω. 10, 410 gerebat CNK²M^cf²b²: regebat ω: ferebat P. 10, 512 Prostringunt CD¹: Profringunt vel sim. Pω. 10, 727 unanimitis N: mi C: -mi Pω. 10, 898 auditur CN: auditus Pω. 11, 406 mixtasque CNrb: mixtisque Pω. 12, 281 angustissima CD: aug- Pω.*

quae affinitates cognationesque facillime explicantur, si ex Galliae septentrionalis monasteriis Thebaidem propagatam esse sumimus. cui coniecturae origo librorum singulorum quam maxime favet. nam quamquam paucissimorum codicum historia adeo nota est, ut unde prognati sint, certo scia-

mus¹⁾, tamen duabus de causis ab ea regione quam diximus, originem repetere licet. omnes enim codices ab insulari scriptura pendere oculorum erroribus demonstratur. deinde in omnes lectiones quaedam ex Puteaneo vel eius exemplari inreperunt, ita ut communis eorum origo haud procul ab huius patria quaerenda sit.

ac de erroribus propter insularem exemplaris scripturam in singulis libris commissis brevis esse possum, praesertim cum prudentibus viris in apparatu critico largiter exempla praesto sint. eligo igitur commutationes quasdam factas inter litteras *n* et *r*, *a* et *u* (*ec*), *n* et *ti*.

de *n* ~ *r* cf. 1, 48 *teⁿrebat* *r*. 1, 81 *ord^rine* *b*¹. 1, 117 *man^{ri}us* *Q*². 1, 164 *can^rebat* *Q*². 2, 296 *largior* *D*: *l^{on}gior* *N*. 3, 25 *Purior* ex *Punior* *L*¹. 3, 99 *meritisque* (pro *mentis*que) *Q*. 3, 179 *vanoque* (pro *vario*que) *v*. 3, 511 *Noc^rturneque* *Q*¹. 3, 588 *Sem^{ri}ra* *L*^o. 4, 213 *grave* ex *gnave* (vel *gua*-) *M*¹. 4, 295 *archemeros* (pro -*nos*) *C*. 4, 712 *Advern^rensque* *Q*¹. 5, 164 *hon^{ror}us* *Q*¹. 5, 361 *cortinia* ex *continua* *v*². 5, 441 *Ardet* (pro *Audet*) *B*. 5, 519 *ripae* *n^{ri}phae* *Q*¹. 6, 68 *Glom^{ri}a* *Q*². 6, 243 *cereri* *D*¹. 6, 389 *versan^rat* *b*¹. 6, 501 *am^{Territat}orion* *B*¹. 6, 559 *tardante* ex *tand^{cineri}b¹*. 6, 667 *Temptat* *b*². 7, 170 *notari* *r*. 7, 417 *acarnar* *Cf*: *-na³* *Q*: *acantar* *M*¹. 7, 421 *Thebarum* (pro -*anum*) *μ*. 7, 659 *Tenariam* ex -*aniam* *L*¹. 7, 757 *Actor* (pro -*on*) *b*¹. 8, 378 *nrigroque* *b*.²⁾ 9, 305 *engino* (pro *erg*-) *KS*. 9, 425 *decentaque* (pro -*ceptaque*) *L*¹. 10, 119 *Discolon^r* *Q*¹. 10, 517 *deconis* *M*^o (pro -*orus*). 10, 562 *caternas* *C*. 10, 859 *rotant* ex *no*- *μ*. 11, 345 *negavi* (pro *rogavi*) *C*. 11, 663

1) Corbeiensis est *S*, Echternacensis *Q*, a Moguntina bibliotheca profectus est *C*; in Bambergensem bibliothecam nonnullos libros Remis pervenisse docuit Ludovicus Traube, Palaeographische Forschungen IV Abh. d. bayr. Akad. 1904, p. 7 sq.

2) cf. supra p. XV.

Arceni ^rQ¹. 11, 691 *remis* (pro *reris*) L¹. 12, 177 *horrorem* (pro *honorem*) D. 12, 181 *manus* (pro *nurus*) **rb** D^o.
 12, 390 *rerarrant* f. ^{tuum}de *a ~ u* (ec) cf. 1, 167 *teçum* Q¹. 1, 314 *iamaimque* Q¹.
 1, 394 *naturum* f^a. 1, 420 *tandunt* L^o. 1, 589 *depastu* Q¹.
 1, 617 *nefandum* Q¹ f¹. 1, 625 *rabidumque* L¹. 2, 48 *fama*
ex fuma C¹. 2, 221 *caput ex cuput* M¹. 2, 413 *artas* L^o.
 2, 417 *illam* L^o. 3, 31 *agenoreas* Q¹. 3, 115 *inana* v¹.
 3, 146 *indignatar* Q¹. 3, 158 *ulalata* B¹. 3, 175 *tracant* M¹.
 3, 542 *hanc* L¹. 3, 578 *dilataque* L^o. 4, 60 *vatam* r. 4,
 568 *superasque* ex -usque S². 4, 696 *ruinas* (pro *rapinas*) C.
 4, 715 *Aadiri* Q¹. 4, 735 *pätis* B¹ Q¹. 5, 80 *subitus* B¹.
 5, 336 *Pelius* (pro -as) r. 5, 348 *incursare* (u) Q¹. 5,
 410 *muros ex maros* L^o. 5, 529 *pluastris* μ. 5, 645 *vetusti*
ex vetasti b². 6, 18 *Concurrant* Q². 6, 54 *datum* ex
data f¹. 6, 79 *crediala* Q². 6, 148 *mundo* f¹. 6, 152
fariis (pro *furiis*) v¹. 6, 170 *excassequ* (nempe volebat
 -cu-) v¹. 6, 345 *capiunt* (pro *cupiunt*) r. 6, 492 *furoris*
 (pro *favoris*) D. 6, 740 *alcidamus* (pro -as) r. 6, 763
iacta b¹. 7, 115 *natare* (pro *nutare*) M¹ f. 7, 117 ^{falso}*fuso* v².
 7, 121 *ululutum* Q¹. 7, 267 *atalanteumque* (pro -amque) K.
 7, 290 *interfecta* Q². 7, 462 *premant* L¹. 7, 464 *lacra* B¹.
 7, 727 *capit* Q¹. 8, 46 *pandam* ex -um f¹. 8, 82 *fortius*
inter ipsum scribendum ex -as f¹. 8, 163 *solatis* Q¹. 8,
 290 *caspia ex cuspia* L¹. 8, 415 *mutu* b¹. 8, 617 *brama* M¹.
 9, 21 *fruuntur* (pro *fruantur*) N μ. 9, 128 *conversam* f¹.
 9, 168 *mandat ex mu-* L¹. 9, 681 *deam ex deum* C¹. 10,
 75 *verendum* ex -am b¹. 10, 319 *Palpetas* (pro -us) r.
 10, 361 *lauminis* L¹. 10, 421 *trahantur* B¹ M¹ Q²: -antur f μ.

10, 424 *cunabala* **M**¹. 10, 526 *obiectas* **M**¹. 10, 738 *raptis* **r**.
 10, 879 *Destruit* ex *Destrail* **μ**: *Detrahit* **N**. 12, 106 *Fuma*
 (pro *Fama*) **L**. 12, 573 *modas* **f**¹. 12, 607 *tritonici* **f**¹.
 12, 622 *allegas* **B**¹. 12, 786 *mutresque* **Q**¹. *a* apertum ser-
 vatum est multis locis in **M**, praesertim sub finem codicis,
 quibusdam in aliis codicibus. cf. etiam 5, 32 *esse* (non
 erasum *ss*) **Q**¹. 5, 87 *intra* (*ce*-) **Q**¹. 9, 722 *illa* ex *illce* **B**¹.

de *n* (*u*) ~ *i* (*it*) ~ *a* cf. 4, 455 *dehitic* **Q**¹. 5, 201 *ac-*
ciunt **Q**¹. 5, 586 *non* **v**¹. 6, 167 *ala* **M**^σ. 7, 369 *domiti*
 (pro *clomin*) **Nr**¹ **v**. 7, 757 *Acnon* (pro *Aetion*) **f**. 8, 277
vate **N**. 9, 312 *sevos* **Q**¹. 10, 701 *notissima* ex *nov-* **C**.
 11, 478 *ne* (pro *ite* **M**¹ **f**). 11, 756 *Adsensit* **Q**¹. 12, 4 *Dis-*
cutit **L**¹. 12, 56 *ventumque* **L**^{1.1})

non opus est diutius immorari in re quae exemplis al-
 latis satis demonstrata est. nec igitur profero errores prae-
 sertim in littera *g* commissos vel falso lecta vel falso sub-
 stituta. nam huius litterae forma insularis maxime a
 posteriore differt. unum 4, 339 nolim omittere, quo loco
 lectio *v* nisi ex compendio insulari non intellegitur: *vos*
autem in hunc ire sinetis. cf. similem errorem in Agroecio GL
 VII 114, 1 quem adnotavit Ludovicus Traube in praeclara
 de abbreviatura *autem* disputatione.²⁾

itaque omnes codicis *ω* ab insulari scriptura pendent.
 quod vero huius scripturae vestigia non in omnibus aequae
 apparent, facile intellegitur. nam quo quis codex propius

1) in adnotatione breviter moneo nonnullis locis propter
 litterae *d* formam superne apertam esse peccatum. cf. 3, 482
ades **f**. 4, 521 *Dissidit* (pro *-silit*) **C**. 6, 427 *trucidetior* **r**. 6, 582
nec opido **Q**¹. 6, 788 *arvo* ex *ardo* **b**¹. 12, 706 *vidui* ex *vulvi* **C**.
 talia cum facile corrigi possint, rarius apparent.

2) Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Ge-
 schichtskunde 26 (1901) p. 232 sq.

abest ab insulari scriptura, eo magis vestigia cernuntur. compluribus autem libris intermissis ea diminui vel fere deleri consentaneum est. sed iam communem eorum codicum fontem ω eadem scriptura exaratum fuisse comprobatur. nam pro eo quod 1, 474 in **P** recte legitur *per*, in ω post substitutum est. quae diversitas egregie illo scribendi genere explicatur. accedunt aliae litterarum commutationes quae eodem pertinent: 3, 426 *vanos* **P**: *varios* ω . 3, 672 *Flamina* **P**: *Flumina* ω . 4, 289 *clitor* **P**: *cliton* ω . 6, 20 *laccessant* **P**: *laccessunt* ω . 6, 536 *rotantur* **P**: *notantur* ω . 6, 669 *ea viso* **P**: *exhausto* ($x \sim a$) ω . 6, 827 *urgentibus* **P**: *ingentibus* ω . 8, 371 *riget* **P**: *nitet* ω . 8, 570 *Primam* **P**: *Primum* ω . 9, 876 *patebunt* **P**: *patebant* ω . 10, 411 *lacvam* **PBC**: *laevum* ω . quoniam igitur **P** quoque a codice insulari descendat — id quod ante demonstravimus¹⁾, quamquam augeri potest vis argumentorum —, quicquid codicum Thebaidis superest, a duobus exemplaribus pendet, quorum unum Iuliani cuiusdam v. c. fuit, alterum communis fons codicum ω . ex utroque transcripti sunt insulari scriptura singuli codices, unde pendent et **P** et ceteri libri.

CAPVT TERTIVM

quae ratio intercedat inter **P** et ω .

vicini utriusque familiae proavi fuerunt. unde non miramur, inter eas fuisse quoddam commercium. nec enim aliter explicatur, quod et nullus vulgatae codex non hic vel illic cum **P** contra cognatos suos conspirat et ipse **P** a vulgata nonnullas lectiones accepit. illud quod ante paucis indicavi²⁾, iam exemplis illustrabimus, ut appareat quanta sit hic illic similitudo vel in minimis rebus. cuius similitudinis vestigia in eis nimirum codicibus largissime patent, qui et ipsi diligentissime scripti sunt et non nimis multis libris intermissis ad communem originem ascendunt. quo in numero

1) Philol. 61 (1904) p. 158 sq.

2) Hermes 40 (1906) p. 352.

praesertim sunt libri **BSDLQN**. sed ne in reliquis quidem desunt certae vicissitudines. quae nec casui tribuendae sunt nec coniectura inventae. nam conferas quaeſo e. g.

de **b**: 3, 398 *epidarius* **P**: *epidariu^u* **b**¹. 5, 280 *quarere* **Pb**: *qua rara* **ω**.¹⁾ 6, 70 *rogo* **PbB¹M^u**: *toro* **ω**. 7, 686 *aufertur* **PbB¹**: *infertur* **ω**. 7, 737 *iactus* **P**: *iactu* **bB**: *iaculo* **ω**. 8, 107 *ini* **ω**: *inii* **PbL^u**. 9, 157 *is* **ω**: *his* **PB**: *is* **b**. 9, 276 *capetum* **P**: *calet(h)um* **ω**, ex utroque contaminata lectio codicum **Bb** *caplethum* (cf. frg. Werd. *caletum*). 10, 651 *menoecēu* **ω**: *menoecēum* **Pb**: *-ceū* **B**.

de **C**: 1, 223 *pelago* **ω**: *pelagus* **PC¹D¹**. 2, 62 *volat* **ω**: *meat* **PCK**. 3, 392 *oeniden* **ω**: *-dem* **PC**. 3, 649 *annos* **PC¹**: *argos* **ω**. 6, 20 *laccessant* **PCM^u**: *laccessunt* **ω**. 6, 563 *atalantes* **ω**: *-tis* **PCM^u**. 6, 901 *citāt* **PC**: *ciet* **ω**. 7, 172 *qui* **PC**: *quin* **ω**. 7, 530 *rabidi* **PCK**: *rapidi* **ω**. 8, 529 *ire* **ω**: *irae* **PCB**. 8, 562 *agmina* **ω**: *agnine* **PC**. 8, 669 *oblivio* **PCv**: *oblivia* **ω**. 9, 258 *et e* **PCDf**: *et* **ω**. 10, 172 *pectora* **ω**: *pctore* **PC**: *pectorae* **f¹**. 10, 411 *laevam* **PCB**: *laevum* **ω**. 10, 470 *tactis* **PCBL¹**: *tactos* **ω**. 11, 215 *adeptum* **ω**: *ademptum* **PCv¹**: *adeptum* **B**. 11, 545 *turbatos* **PC**: *turbatus* **ω**. 12, 266 *ipse* **ω**: *ipsu* **PCK²**. 12, 309 *deā* **ω**: *de* **PC**. 12, 643 *insumite* **ω**: *consumite* **PC**.

de **f**: 1, 422 *redcunt* **Pf**: *reddunt* **ω**. 3, 399 *tepentibus* **PMf**: *potentibus* **ω**.³⁾ 4, 268 *tonat* **PD**: *sonat* **ω**, sed in **f** scribi coeptum *t-* vel *i-*. 5, 297 *declinia* (ex *declinantia* **f**) **ω**: *declinantia* **P**. 7, 14 *accendere* **ω**: *accedere* **Pf**. 7, 535 *ismenes* **ω**: *istmenes* **Pf**. 8, 670 *abiisse* **ω**: *abisse* **Pf¹**. 9, 240 *repugnat* **ω**: *repugnant* **f**: *repugna* **t** (**n**) **P**. 9, 286 *flumine* **ω**: *fulmine* **PM¹f¹**. 9, 383 *quo sospite* (ex *quos hospite* **f²**) **ω**: *quos hospite* **P¹**. 10, 632 *orbem* **ω**: *urbem* **Pf**. 10, 661 *pugnantis* (ex *-tes* **f**) **ω**: *pugnantes* **P**. 11, 281 *sonae* **ω**: *sonare* **Pf¹**. 11, 327 *et om.* **Pf**. 11, 585 *ef-*

1) 6, 61 genuina lectio praeter **P** etiam in **Qb** exstat, correctura inlata est in **LMKN**, sed potuit e Servio peti.

2) haud scio an originem erroris in **ω** obvii indicet lectio **B¹pentibus**.

fossae ω : *offensae* **Pf**. 12, 100 *Qua re* (ex *Quere* f^1) ω : *Quaere* **P**. 12, 247 *argia* ω : *argiva* **P**: *arg~~u~~a* f . 12, 543 *ubi* ω : *ibi* **PfQ**. 12, 577 *sc(h)irona* ω : *c(h)irona* **Pf**.

de **g**: 2, 583 *tegmina nota* **Pg μ Q¹**: *tegmine noto* (-*ta* **CK**) ω . 7, 297 *nymphae* **Pg**: *nympha* ω .

de **K**: 2, 170 *stirpemque* **P^o ω** : *stirpeque* **P¹K**. 2, 247 *merentur* **P**: *merc~~e~~tur* **K**: *meretur* ω . 3, 161 *fatis* **PKN¹**: *factis* ω . 3, 698 *o ubi* **PQ** (unde nata lectio **K** *quo tibi*): *obvia* ω . 4, 66 *habet* **PK** frg. Monast.: *inest* ω . 10, 404 *descendit* **PKS μ** : *descendat* ω . 10, 830 *amentia* **PKB¹mg**. **D¹N²L^o**: *audacia* ω . 10, 875 *Hi* **PKN**: *Et* ω . 11, 114 *cardine* ω : *carmine* **PK¹**. 11, 429 *Exter honos* **PKND^c**: *Externos* ω . 11, 570 *Huc* **PK¹Q¹B¹**: *I* ω . 12, 3 *trepidas* **PKS** (*trepidus* **L¹**): *tepidas* ω . 12, 414 *vixdum* ω : *vix* **PK**.

de **M**: 2, 605 *passum* (ex -^us **M¹**) **PMN**: *passus* ω . 4, 737 *inlidunt* ω : *inludunt* **P**: *illidunt* **M¹**. 6, 30 *honoro* ω : *honora^oe* **P**: *honore^o* **M^o**. 6, 385 *aera* **PM**: *aethera* ω . 7, 56 *insignibant* ω : *insignabant* **P¹M¹**. 7, 92 *placabat* ω : *pacabat* **PM¹B¹Lbf¹**. 7, 523 *quidve* (-*que* **D**) *ista* **PMD**: *quid vestra* ω . 8, 148 *reliquit* **PML^o**: *relinquit* ω . 9, 698 *hilaris* ω : *hila^ores* **PM¹**. 10, 57 *manu* **PM**: *manus* ω .

de **r**: 1, 154 *perit* ω : *perit* **Pr**. 3, 136 *Ungue* (-*ge* **P^o**) **P^o ω** : *Igne* **P¹r¹**. 4, 750 *neclecta* **PrQ^cN²**: *nec laeta* ω . 4, 756 *arquitenens* **Pr¹**: *arcitenens* ω . 5, 462 *clamatur* **lemnos** **P**: *lemnos clamatur* **r¹L¹N ν** : *lemnos celebratur* ω . 7, 588 *idan* **Pr**: *idam* ω . 8, 26 *serunt* **PrN ν** : *ferunt* ω . 9, 23 *mirantur* **Pr**: *miserantur* ω .

de **μ** : 3, 301 *ne* ω : *nec* **P μ** . 4, 376 *et* **P μ D**: *est* ω . 4, 712 *charadrus* ω : *carandrus* **P μ ¹**. 5, 295 *e* om. **P μ S¹**. 5, 349 *fugientum* ω : *fugientium* **P μ** . 5, 466 *datur* **P μ** : *datum* ω . 6, 536 *rotantur* **P μ** : *notantur* ω . 6, 823 *Dicit* **P μ** : *Dixit* ω . 6, 842 *unde* **P μ** : *inde* ω . 7, 500 *exilio* ω : *exillio* **P**: *ex~~i~~llio* μ . 7, 553 *abibit* **P μ** : *abibunt* ω . 8, 215 *et* **P**: **μ ν** : om. ω . 9, 5 *furebas* ω : *ferebas* **P μ ν ¹**. 9, 317 *indulgete* ω : *indulgere* **P¹ μ S**. 9, 449 *asopos* ω : *asopus*

Pμ. 9, 672 *Hypscos* ω: *Hipseus* **Pμ.** 9, 849 iam om.
Pμ¹. 10, 319 *aonios* ω: *aonius* **Pμ.**

de **v:** 1, 346 *regentis* ω: *regentis* **Pv.** 2, 514 *vulnera*
PvN: *vulnere* ω. 3, 100 *dignum est* **Pv¹:** *dignum* ω. 3,
 574 *Bissenos* (no^s v³) ... dies **Pv:** *Bisseno* ... die ω. 4,
 805 *arta* ω: *alta* **Pv¹C.** 9, 35 *polynicis* ω: *polycinis* **Pv.**
 9, 879 *laxata* ω: *lassata* **Pv¹.** 10, 814 *danaum* **Pv:** *da-*
nao ω. 12, 589 *iusta* ω: *iuxta* **Pv¹:** *iuxta* **M.**

de fragmentis Werdensibus: 9, 749 *curition* ω: *erythion*
P: *cricion* frg. Werd. 10, 319 *Calpetus* **P** frg. Werd.: *Pal-*
petus ω.

de fragmento Worcesteriensi: 2, 156 *plebique* ω: *plebis-*
que **P¹:** *plebisque* **W.**

de codicibus **BLQSDN¹**) ex longissima serie pauca
 propono exempla atque ea potissimum, quibus contaminatio
 cernitur:

1, 518 *alteque* **P:** *altosque* ω: *altesque* **B¹** (natum ex hac
 imagine: *altosque*). 2, 153 *dextra* **PC:** *atra* ω: *atra* *dextra*
 (del. **B³**) **B:** *dextra* **Q²:** *atra* **D.** 3, 75 *volantes* ω: *volentes*
PB: *volentes* **Q¹:** 3, 499 *cunctis* ω: *cuncta* **P:** *cunctis* **B¹:**
cunctis **Q¹:** *cunctas* **b:** *cunctas* **D.** 3, 548 iam om. **PB¹.**
 3, 636 *fati* (in ras. **B¹**) **PB:** *prima* ω: *prima* **D.** 3, 641
metus **P:** *nefas* ω: *metis* ex *nefas* **B¹.** 4, 74 *direcus* **P^c:**
directus **B¹.** 5, 359 *salo* (ex solo **B¹Q¹C¹**) ω: solo **P.** 5,
 369 *arquato* **PB¹mg.:** *aequato* **B¹ω:** *aequato* **Q¹.** 5, 405
hortatibus ω: *hortantibus* **P:** *hortantibus* **BQ.** 5, 420 *qui-*
erunt ω: *quierant* **PDr:** *quierant* **B¹.** 6, 252 *domi* **B³ω:**
domus (ex -mi **B¹**) **PB¹.** 7, 104 *vovebat* **P:** *volebat* ω:
volēbat (*v*) **B.** 7, 782 *rapidae* **B¹mg. ω:** *trepidae* **PB¹.**

1) de **L^o** cf. 5, 494. 4, 506. 8, 148. 9, 449. 10, 849. 11, 541.

8, 17 *ustaeque* PB¹ mg.: *vastaeque* B¹ ω. 8, 197 *chrisenque* P: *chrysamque* BQ: *cirrhamque* ω. 8, 399 *Ense* ^m *inax* P^c: *Ensem inax* B. 8, 515 *Aequet* (ex -at B¹) ω: *Aequat* P. 9, 159 *is* ω: *his* PB: *is* b. 9, 588 *tergu* (ex *torva* B¹) ω: *torva* P. 9, 731 *Decidit* PB¹Q²D: *Effugit* B¹ mg. ω. 9, 844 *hinc* PB: *hic* ω: *hic* Q¹. 9, 875 *umquam* PD: *usquam* ω: *umquam* B¹L^o. 10, 210 *vade* P: *suade* B¹: *sunde* ω. 10, 665 *mittes* ω: *mittis* PBL¹. de 10, 823 cf. apparatus criticus. 10, 909 *non* PB¹L¹: *nam* ω. 11, 45 *Expirat* P¹: *Procumbit* ω: *Procumbit* B¹ (natum ex hac imagine *Procumbit*): *Expirat* D. 11, 230 -*que ferens* PB: *feriens* ω: *ferens* Q¹L^o. 11, 285 *ararum* PBL¹: *armorum* ω: *annorum* DN³K¹. 11, 647 *ligabat* PB¹L: *legebat* B¹ mg. ω. 12, 134 *calles* (ex *colles* B¹) PBD: *colles* ω. 12, 194 *furiis* PN²: *curis* (ex *furiis* B²Q¹) ω. 12, 489 *secta* PL¹: *serta* ωL^o: *secta* B¹. 12, 627 *salamin* P: *salami* B¹: *salamis* (-m¹ v²) ω. 12, 805 *clamet* ω: *clamat* P: *clamat* B¹Q². vel in minutissimis saepe rebus P et B potissimum consentire, quibusdam locis comprobo: 2, 693 *alitae* P: *alite* B. 3, 20 *ensae* P: *ense* B. 7, 446 *Despectus* ω: *Dispectus* PB. 12, 463 *deprehendere* PB. ex reliquorum codicum similitudinibus speciatim de S hic agendum censui quippe qui eiusdem monasterii proles sit, cuius P. quamobrem etiam maiorem inter hos libros existere affinitatem haud temere suspicamur. quae opinio largis exemplis comprobatur, e quibus pauca eligo:

1, 22 *teque* P¹: *tuque* P^c ω: *tuque* S. 1, 478 *mulcentem* ... *regem* ω: *mulcente* (-te^m P) ... *rege* PS. 2, 383 *caestom* PS. 2, 295 *hac* ω: *ac* PS. 3, 269 *pulcherrime* ω: *pulcherrima* P: -mā S². 4, 559 *fosso* PS: *sulco* ω: *fossa* B¹ mg. 6, 427 *solito* P: *solito* S: *insolito* ω. 6, 458 *Is* ω: *It* P: *Its* S (quae lectio ad hoc exemplar pertinet *It*). 6, 917 *de-*

solavimus ω: *desolabimus* PSN (item B¹ ut videtur). 8, 10
furvo ω: *fulvo* PS. 8, 488 *utroque* P: *utrimque* ω: *utrōn-*
que S (quod natum est ex *utrinque*). 9, 17 *pulchra* ω:
ultra pulchro P¹ (nempe fuit *ultra o*): *ultra pulchra o* S. 9, 88
conlato (ex -ta P¹) PS. 10, 711 *honos ibi* ω: *tibi honor et*
P¹: tibi honos S. 11, 633 *gaudens* ω: *gaudent* P, unde in
 S contaminatione natum *gaudentis*. 12, 555 *theseu* ω: *these*
 PS. praeterea cf. 2, 577. 3, 704. 5, 399. 7, 457. 7, 470.
 7, 746. 8, 553. 9, 64. 9, 74. 9, 93. 9, 847. 10, 916. 12, 3.

iam vero gravissima exoritur quaestio, utrum ex P ipso
 an ex eius maioribus hae similitudines repetendae sint. qua
 in re quamquam illud commendari videtur talibus locis
 quales sunt 1, 478 ubi correctura effectum est in P quod
 in S legitur: *mulcentē* P: *mulcente* S vel 10, 20 ubi *ferit* S
 ortum est male intellecto compendio vocis *fer̄*, quae totidem
 litteris in P scripta est, tamen altius eam affinitatem ascen-
 dere haud paucis locis comprobatur, quibus in singulis libris
 ω ea invenitur lectio, ex qua quod in P exstat, procreatum
 esse manifestum est. conferas velim hos locos:

3, 429 *Excudit urget* ω: *Excudit* ~~urget~~ P: *Excuti-*
tur get B

6, 764 *hebetantque* ω: *habetantque* L¹: *habitantque* P

7, 65 *mugire refractis* ω: *mugirere fractis* L¹: *mugi-*
bere fractis P

7, 204 *sagis* ω: *sacis* S: *sacris* P

8, 325 *rape tam* ω: *rape tam* L¹: *repetam* P

9, 383 *quo sospite* ω: *quos hospite* P¹: *quos hospite* f¹

9, 391 *nec iam* D: *nec tam* P: *iam nec* ω

9, 907 *crimen* Imhofius: *munus crimen* B: *munus* ~~crimen~~

~~crimen~~ Q: *munus* ω: *crinem* P

10, 538 *locantur* Buryus: *legantur* S: *locuntur* P: *le-*
gantur ω

11, 424 *discrimen apertis* ω: *discrimina pertis* L¹: *dis-*
crimina certis P¹

11, 464 *malle* ω: *melle* f: *mille* P

11, 746 *solutas* B¹L¹QD¹: *solutus* P: *peractus* ω.¹⁾

quibus ex locis recte mihi videor concludere ultra P lectiones illas communes ascendere. itaque ubicumque unus vel complures ex codicibus ω cum P consentiunt, aut huius exemplar aut ipsum Iuliani codicem manifesto tenemus. quae cum ita sint, fieri potest, ut etiam in singulis codicibus ω genuina lectio servata sit, non coniectura restituta, quae in P leviter corrupta est, e. g. 10, 89 *oblivio* L¹: *oblivia*

PL^ω. 9, 290 *mimanta* BD: *minanta* P^c. eodem refero etiam 4, 51 quo loco D cum Σ consentit in lectione *stagilla*²⁾, *strangilla* exhibet P. utrumque autem nomen cum corruptum sit, tamen editores foedissimam aequo animo tulisse permiror interpolationem, quae pro corrupta lectione in ω inrepsit *langia*. *Langia* enim Argolidis fons inepte hic commemoratur. hoc unus Scriverius sensit. tamen *Strongyla* quod ille excogitavit, nec metro sufficit nec aptum fonti nomen praebet. quaerenti autem in terra Sicyonia fontem — nam de hac terra res est — ultro se offert Stazusa de quo fonte Pausanias 2, 7, 4 haec narrat: πρὸς δὲ τῇ πύλῃ (oppidi Sicyonis) πηγή ἐστὶ σφισιν ἐν σπηλαίῳ, ἧς τὸ ὕδωρ οὐκ ἀνεισιν ἐκ γῆς, ἐπιρρεῖ δὲ ἐκ τοῦ ὀρόφου τοῦ σπηλαίου· καὶ καλεῖται δι' αὐτὸ Στάζουσα ἡ πηγή. haec nonne optime respondent verbis Stadianis quos *pigra vado Stazusa tacenti lambit*? itaque propius abest lectio DΣ a veritate quam P.

iam restat inquirendum id quod antea seposuimus, nempe quae ratio intercedat inter P¹ et P^c. qua de re hos quaeso mihi considera locos:

1, 22 *teque* P¹: *tuque* P^cω. 1, 24 *omnes* P^cω: *illas* P¹. 1, 161 *non si* P¹: *quid si* P^cω. 1, 356 *magno* P¹: *facto* P^cω. 1, 357 *in undas* P¹: *ad arctos* P^cω. 3, 136 *Ungue* (-ge P^c) *tremens* P^cω: *Ignem premens* P¹. 3, 145 *ad* P^cω: *in* P¹. 3, 180 *fuit* P¹: *ruit* P^cω. 5, 128 *simul* P¹: *super*

1) saepius in P verba corrupta ita mutata sunt, ut verba latina existerent, sensus obrueretur.

2) nam hoc ab initio in Σ extitisse, ipsa codicum varietate cognoscitur.

P^c ω. his igitur locis cum P^c consentiat ita cum ω, ut coniectura eius lectio reperta esse nequeat, P^c aliquo modo ab ω pendere cognoscitur. accedit quod P^c scholia novit, quae a codicis Iuliani stirpe aliena sunt. hoc licet concludere ex 6, 7 *pulvereumque fera crinem deterisit oliva*, ubi *feracem* supra vocem *fera* adnotavit P^c. accusativus cur scriptus sit, apparet ex Σ *possumus et feram pro feraci intellegere*.

sed haud raro etiam textus P¹ cum ω congruit, P^c servavit genuinam lectionem aut P¹ supra scripsit, quod quin e codice Iuliani petatum sit, nequit dubitari. cf. 1, 55 *Pālpāt* P¹: *Pulsat* ω quo loco quamquam editores omnes *pulsat* probaverunt, tamen hoc verbum ad vocem *solum* — nempe de oculi solo accipiendum — minime quadrat. immo hac voce perperam de terra accepta *pulsat* videtur scriptum esse,

cum fortior notio desideraretur. 1, 234 *inmeritae* P^c: *inmeritae* ω quo loco item dissensio a ceteris editoribus, quibus lectio ω placuit. 1, 264 *fumant* P¹: *fumat* ω. hic recte Müller pluralem recepit, quo Statius uti solet duobus notionibus subiecti sequentibus. 4, 655 *icaria* ω P¹ mg.: *uvifera* P¹. *uvifera* quamquam in codice Iuliani fuisse veri simile est, tamen nisi quis caeca ei se admiratione adplicat, hanc lectionem probare nequit. 5, 230 *ingerit* P¹ mg.: *in-*

serit P¹ ω 12, 378 *regiā* P¹: *regis* ω. quo loco cum eligendum sit altera ex lectionibus *regia* et *regis* — nam erroris suspicio abest —, ego *regia* cum aliis de causis praetuli, tum quod elisione in fine versus facta Statius enuntiatum continuari aut interrumpi indicare solet. id quod hoc loco aptissimum est. interrumpitur enim sermo Argiae exclamatione *ei mihi! num quis adest?* 12, 588 *vctat* P¹ ω: *fugat* P¹ mg. 12, 709 *interea contra* P: *at contra* ω. quo de loco Kohlmanni sententiam sequor, qui *interea* in textum recepit. in exemplari autem codicis P procul dubio haec fuit imago:

at contra

interea. iam vero cum glossa vel varia lectio cum ipso textus vocabulo in transcribendis codicibus haud raro locum

mutaverit — unum affero exemplum in re confessa 5, 731

^{oeciides}
amfiaraus P¹ —, apparet in exemplari codicis P e vulgata varias lectiones additas fuisse. itaque et vulgata cum codice Iuliani quodammodo coniuncta est et P cum vulgata, id quod minime mirum est, praesertim cum ex eisdem regionibus et P et codices ω originem duxisse demonstratum sit.

huc usque nostrum erat separare duas stirpes P et ω , ut unde quaeque lectio tracta esset, liceret cognoscere. iam ultra progredimur, ut exponamus quomodo diversitas stirpis Iulianae et vulgatae orta sit. nam quamvis P ceteris codicibus antecedit, tamen non temere eum sequi licet. immo cum nec interpolationibus careat hic codex nec erroribus, unoquoque loco diligenter reputandum est, utri stirpi fides sit habenda. velut quin 3, 710 *parens* in P pro genuina lectione *pater* interpolationi debeatur, non dubito. cf. etiam 7, 88 quo loco versus mutilus fuisse videtur in codice Iuliani *nondum arma*, quod damnum P¹ resarcire conatus est iuxta adscripta voce *quiescunt* — nec enim continuo haec verba scripta sunt —: vera servata sunt in ω : *nondum arma carinis*. 8, 276 *prodita* ω : *prodigia* P quod temere mutatum videtur ex errore *prodica*. 8, 536 *certa indignatus* ω : *certum indignantur* P; nempe *indignatur* pro *-tus* scriptum fuit, deinde illud effectum ut quilibet sensus existeret. verba latina scribere satis habuit librarius P etiam 12, 672 ubi pro genuinis verbis *imagine torva* in P exstat *in agmine torvo*. alia interpolationis exempla supra dedimus, alia in apparatu critico hic illic notavimus.

sed ut recte eligere possimus, quomodo vulgatae discrepantiae exortae sint, enucleandum est. unum autem fontem mutationis detexit Otto Müller¹⁾, illustravit Garrodus²⁾ paucis exemplis, sed ex parte minus idoneis. nam 1, 356 *agmine facto*, quod exstat in P^c ω , Vergiliana auctoritate³⁾ esse corruptam ex genuina lectione *agmine magno* rectissime

1) in adnotatione ad Theb. 1, 356.

2) praef. p. XI.

3) cf. Aen. 1, 83. 8, 595 Georg. 3, 167.

Müller monuit. nihilominus et Kohlmannus et Wilkinsius futillem illam lectionem amplexi sunt. in sequenti quoque versu Vergili locus¹⁾ quidam ansam dedit mutandi: *gelidas . . . ad arctos ω: gelidas . . . in undas* (sic P¹) procul dubio verum est. etiam 2, 9 *transabiit animam* multo elegantius dictum est quam quod rursus Vergili imitatione²⁾ in ω inrepsit: *transabiit costas*. praeterea cf. 4, 16 et 5, 13 quo loco Vollmer³⁾ genuinam lectionem revocavit *quo fera cogit hiemps* exturbata imitatione Vergiliana⁴⁾ *cum fera ponit hiemps* (sic ω).

deinde in ω peccatum est eadem ratione qua peccari solet in transcribendis libris. nam praeter oculorum errores mente quoque peccatum est eo quod synonyma vel vicinae notiones pro genuinis vocibus substituebantur, e. g. 2, 126 *eripitur P: erigitur ω*. 3, 73 *gestis P: gliscis ω*. 3, 88 *Absciderat P: Abstulerat ω*. 3, 130 *rigant P: replent ω* aliaque multa; quamquam ne P quidem a talibus erroribus immunis est, e. g. cf. 1, 572 *saevius ω: maestis P* ubi fortius vocabulum desiderari praecipue propter notionem *amens* Garrodus recte sensit; 9, 9 *Cadmeia pubes ω: Cadmeia proles P* contra Stati usum, qui voce *proles* nisi de naturali cognatione non utitur. haud raro etiam verborum collocationem proprio Marte immutavit is a cuius opera codices ω pendent. semper in hac re videtur praestare P.

plurimis autem locis difficiliorem quam P praebet lectionem, ω in vulgarem ac tritam pessumdedit. cf. e. g. 3, 412 ubi cum *calidis* quod optime dictum est, non intellexeretur, inane atque ineptum attributum *roseis* substitutum est. errores autem e minuscula scriptura repetendi non exstant communes in P et ω.⁵⁾

1) Aen. 6, 16 *gelidas . . . ad Arctos*.

2) cf. Aen. 9, 432 *ensis . . . transabiit costas*.

3) Rhein. Mus. 51 (1896), p. 29.

4) cf. Aen. 7, 23. 10, 103.

5) errat de hac re Garrodus praef. p. VI: quae inde conclusit, futilia sunt. itaque nec quod de archetypo omnium codicum et P et ω saeculo fere octavo scripto nec quod de duplici Thebaidis editione protulit abusus Theb. 12, 812 sq. Silv. 4 praef.

sed nolo cumulare exempla: diffidendum esse vulgatis libris nec tamen temere fidem esse habendam Puteaneo elucet. itaque ubicumque duae stirpes differunt, utrius lectio magis apta sit et usui Statiano et sensui loci diligenter quaerendum.

CAPVT QVARTVM

de origine stirpium ω et P.

iam si quaerimus quibus temporibus quave regione vulgatus ille textus constitutus sit, duae res viam quodammodo ostendere possunt. nam Alcimus Avitus episcopus Viennensis, qui Gundobadi regis Burgundionum aequalis erat, eandem lectionem videtur imitatus, quam exhibet ω Theb. 3, 345 *et forte verendos concilio pater ipse duces cogebat Adrastus*. cf. Avit. carm. 6, 509 *verendos religione senes*. quo loco si P genuinam servavit lectionem *verendus* — qua de re nunc mihi dubitatio exorta est, praesertim cum minus apte et duces nullo et Adrastus duobus epithetis ornari videatur —, Alcimus textum vulgatum legit.¹⁾ sed utut hoc loco res se habet, alterum exstat argumentum, quod eodem spectat. Sul-

18.1 praef. 6, recto stant talo. haec coniectura si vera esset, si alteram editionem ω , alteram P praeberet, eis locis, ubi gravis discrepantia est inter duas stirpes, in utraque stirpe sana apparere necesse esset. atque ex tribus locis, quibus suam opinionem firmari arbitratur Garrodus, unus plane nihil facit ad rem. cf. quae de 10, 490 supra p. X sq. exposuimus. nisi quis forte eo potissimum loco usus velit ostendere, qua ratione vel maximae varietates exoriri potuerint. nec plus valent ad eius opinionem probandum reliqui duo. nam et 4, 555 et 10, 134 quin lectio P unice vera sit, neque quisquam dubitavit neque potest dubitari. quod vero in ω exstat, plane alienum est. videtur autem ortum esse versu a librario lecto et e memoria scripto.

1) quod Claudiano Sidonio textum ω praesto fuisse contendit Garrodus praef. p. VII, velim accuratius eum indicare quibus haec sententia locis nitatur. nam equidem eam neque refutare possum neque probare.